

บทที่ 2

หลักกฎหมายและทฤษฎีการบังคับโทษกับการดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

เนื่องจากการดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญาในขั้นตอนต่อจากการพิพากษาของศาลคือกระบวนการบังคับตามคำพิพากษาซึ่งการบังคับโทษในคดีอาญามีความแตกต่างกับการบังคับคดีในคดีแพ่งที่มุ่งไปในทางด้าน การบังคับกับทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้แพ้คดีเป็นหลัก และดำเนินการไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนการบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาคือศาล¹ ส่วนภารกิจในการบังคับโทษจำคุก โดยเฉพาะคือเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามเรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่บังคับโทษจำคุกตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลและแยกวิธีการดำเนินการ โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งถือเป็นกฎหมายบังคับโทษของไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

“กฎหมายบังคับโทษ” คือ กฎหมายที่ว่าด้วยมาตรการลงโทษซึ่งบัญญัติถึงการบังคับโทษจำกัดเสรีภาพในเรือนจำเป็นกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา² เนื่องจากอำนาจในการบังคับโทษเป็นอำนาจของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจึงถือเป็นกฎหมายปกครองพิเศษและมีความแตกต่างจากกฎหมายบังคับโทษตามมาตรการอื่นๆ เพราะมีการบัญญัติเฉพาะถึงวิธีการและขั้นตอนการจำกัดเสรีภาพ จากความหมายของกฎหมายบังคับโทษดังกล่าวที่ว่ากฎหมายบังคับโทษเป็นการดำเนินการ โดยอาศัยอำนาจรัฐ ดังนั้นกระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติตามกฎหมายบังคับโทษต้องอยู่ภายใต้หลักการพื้นฐานของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจำคุกที่ดีคือต้องมีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย และต้องกระทำเพื่อสังคม ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการยกให้ผู้ต้องถูกบังคับโทษเป็นประธานของการบังคับโทษ³ ซึ่งการดำเนินการตามกฎหมายบังคับโทษทุกกระบวนการที่กำหนดโดยกฎหมายนี้จะต้องดำเนินการภายใต้หลักการดังกล่าวเพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในส่วนที่เกี่ยวข้อง การ

¹ นิติกรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. (น. 12). เล่มเดิม.

² จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ศึกษากรณีกาลควันต้องโทษจำคุก. (น. 6), ชีรารัตน์ สัมมา, 2546, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³ จาก การบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก (น. 246) โดย ธาณี วรภัทร์, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ดำเนินการข้างเดียวผู้ต้องขังเป็นมาตรการหนึ่งที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายบังคับโทษจึงอยู่ภายใต้หลักการดังกล่าวด้วย

ถ้าหากเนื้อหาในบทนี้ จะได้ศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมด้วยการขังเดี่ยว เพื่อให้ทราบถึงความเกี่ยวพันระหว่างผู้ต้องขังกับทฤษฎีทางกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติกับผู้ต้องขัง โดยจะศึกษาถึงลักษณะและการใช้โทษทางวินัยกับผู้ต้องขัง มาตรการขังเดี่ยวและแนวทางปฏิบัติ การตรวจสอบอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำตลอดจนระเบียบวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้มีอำนาจสั่งการ รวมถึงผู้ปฏิบัติควบคุมการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยศึกษาในรายละเอียดแยกจากกันต่างหาก ตลอดจนถึงศึกษาถึงมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติที่นานาประเทศให้การยอมรับ รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งถือว่ามีอิทธิพลต่อกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการขังเดี่ยวและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักในเบื้องต้นแรกต่อการทำความเข้าใจกับมาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติกรขังเดี่ยวผู้ต้องขังต่อไป

2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

การพัฒนาแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันในรูปของสิทธิธรรมชาติ (Natural Right) โดยมีแนวความคิดว่า มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาและได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้จึงไม่อาจโอนกันได้ และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ และรัฐทั้งหลายจะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิอย่างเต็มที่ สิทธิธรรมชาติดังกล่าวที่บุคคลทุกคนพึงมี ก็คือ สิทธิพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งต่อมาเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Right) อันครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ต้องขัง⁴

ในประเทศหรือรัฐเสรีประชาธิปไตย ต่างก็ยึดมั่นในลัทธิปัจเจกชนนิยมหรือเฉพาะบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งลัทธิปัจเจกชนนิยมนี้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อันมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยจะปรากฏให้เห็นในรูปของความสามารถในการที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ ซึ่งการที่มนุษย์แต่ละคนจะสามารถกำหนดชะตากรรมได้ก็ต่อเมื่อแต่ละคนมี “แดนแห่งเสรีภาพ” และภายในแดนแห่งเสรีภาพนี้ บุคคลแต่ละคนสามารถที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระตามอำเภอใจ ปราศจากการแทรกแซงของบุคคลอื่น โดยเฉพาะ

⁴ จาก *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย รัชญา จรรยาชัยเลิศ, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อย่างยิ่งผู้ใช้อาจปกครอง ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวถือเป็นที่มาในการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ในการที่บุคคลจะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่นั้น ไปพัฒนาบุคลิกภาพของตนไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า เสรีภาพในขั้นพื้นฐาน⁵

สิทธิมนุษยชน (Human rights) ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการนำคำนี้มาใช้ปรากฏอยู่ในปณิญาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 เรื่องสิทธิมนุษยชน ได้มีการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยต่อเนื่องมาและมีการรับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิของผู้อพยพ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมตลอดทั้งสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นผลมาจากการที่บุคคลกลุ่มต่างๆยังไม่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป⁶

แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศใดหรือที่ใดก็ตามที่ปราศจากการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ย่อมไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะเป็นได้ก็แค่เพียงกระบวนการดำเนินคดีทางอาญาหรือกระบวนการลงโทษทางอาญาเท่านั้น⁷

อย่างไรก็ดี การจะกล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงต้องพิจารณาถึงสิทธิมนุษยชนไปควบคู่กัน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่ แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นรากฐานของความยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

โดยที่รัฐเสรีประชาธิปไตยจะให้การรับรองถึงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและความก้าวหน้าในทางวิชาการหรือเทคโนโลยีของแต่ละประเทศ อย่างกรณีของประเทศไทยนั้น สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้มีการนำมากำหนดไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นการให้การรับรอง สิทธิเสรีภาพของบุคคล และนับได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการพัฒนาตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

⁵ จาก หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 113), บรรณเจด สิงคะเนติ, 2547, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁶ จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 48), โดย ธานี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁷ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (น. 1), โดย ชาลี ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

สิทธิและเสรีภาพของตนได้ทำที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

จากหลักการดังกล่าว ประเทศไทยซึ่งเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยประเทศหนึ่ง ก็มีการรับรองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นกัน เมื่อพิจารณาได้จากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ ฉบับเดิม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด โดยมีบทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ รวมถึงการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้บัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ หลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) แต่ถึงแม้จะมีการบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ก็มีได้มีการให้คำนิยามเกี่ยวกับคำนี้เอาไว้ เหมือนกับในหลายๆ ประเทศ เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีบัญญัติมาก่อน การหาคำจำกัดความหรือขอบเขตของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น อาจยังหาข้อยุติไม่ได้ แต่ก็อาจสรุปได้ตามแนวทางของนักนิติศาสตร์เยอรมันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้ โดยเจตนาอันสำคัญในการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ แนวความคิดที่ต้องการให้ “มนุษย์ตระหนักว่าในความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น จะปฏิบัติต่อผู้อื่นเยี่ยงสัตว์ คือ ในลักษณะที่ต่ำกว่ามนุษย์ไม่ได้”⁹

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการกล่าวถึง “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนั้นมีผลในทางกฎหมาย ตามที่ GuenterDuerig ได้อธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตนเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเองในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง จากแนวความคิดดังกล่าวนี้อันเป็นการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้คือ สิทธิในชีวิตร่างกายและสิทธิในที่จะได้รับความเสมอภาค

⁹ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 107). เล่มเดิม.

¹⁰ การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 9-10). เล่มเดิม.

“สิทธิในชีวิตและร่างกาย” (RechtaufLeben) เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ สิทธิในชีวิตและร่างกายดังกล่าวไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้ได้รับหลักประกันมากขึ้นโดยบทบัญญัติกฎหมายของรัฐได้ สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ จากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในอันจะสร้างสภาพแวดล้อมของตนเองหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองที่จะทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละคนจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมณฑลส่วนบุคคลของแต่ละคน และด้วยเหตุนี้สิทธิในชีวิตและร่างกาย จึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

“สิทธิในความเสมอภาค” (Gleichheitsrecht) สิทธิในความเสมอภาคเป็นการแสดงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการแสดงถึงปริมณฑลส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคล แต่ในขณะที่ “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อกันและต่อสังคม ดังนั้น ถึงแม้มนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตนก็ตาม แต่หากขาดหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคแล้ว บุคคลนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติ จากผู้ใช้อำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง นอกจากปัจเจกบุคคลจะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายแล้ว ปัจเจกบุคคลยังจะต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคด้วย หลักความเสมอภาคจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

อย่างไรก็ตาม ในทางความเข้าใจถึงคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในเสรีภาพของมนุษย์นั้นจะต้องเข้าใจว่าเสรีภาพในการกำหนดตนเองของมนุษย์ในทางความคิดนั้นถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเสรีภาพทางนามธรรมเท่านั้น ดังนั้น คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นี้แท้จริงแล้วไม่อาจจะทำให้เท่าเทียมกันได้สำหรับมนุษย์ทุกคน แต่อย่างน้อยที่สุดมีความเป็นไปได้ในทางนามธรรมที่บุคคลแต่ละบุคคลอาจจะทำให้บรรลุเป้าหมายของตนในทางกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

ก) คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จะต้องเข้าใจว่ายังคงดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะไม่มีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้โดยอิสระตั้งแต่เริ่มต้น อันเนื่องมาจากความมีจิตบกพร่อง จิตผิดปกติ หรือจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ในกรณีนี้ยัง ต้องถือว่าในทางกฎหมายแล้วบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้ และบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพนั้นอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งย่อมมีผลว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่กับบุคคลนั้น

อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาความจริงว่าบุคคลนั้นสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้หรือไม่

ข) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่ถึงแม้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเอง เช่น อาชญากรได้ใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิดก่อให้เกิดความอับอายสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเอง การใช้เสรีภาพที่ทำให้เกิดความอับอายและสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ตนเองเช่นนั้นย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่ามนุษย์นั้นมีศักดิ์ศรีของตนเอง มีศักดิ์ศรีที่จะกำหนดตนเองได้อย่างอิสระ หากแต่บุคคลนั้นได้ใช้เสรีภาพนั้นไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นการใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิด

ค) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับกระทำทำให้บรรลุเป้าหมายที่เป็นจริงในทางปฏิบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น การแทรกแซงของรัฐอาจเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นได้ตัดสินใจอย่างอิสระยินยอมให้รัฐทำการแทรกแซงดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวรัฐย่อมไม่มีอำนาจที่จะไปขอความยินยอมจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากแต่ ต้องปกป้องมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ง) เพราะคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระทำให้เป็นจริงของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น กรณีจึงอาจเป็นการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะยังไม่ถือกำเนิดหรือบุคคลนั้นได้ตายไปแล้วก็ตาม ดังนั้น ในกรณีนั้นจึงไม่อาจจะอาศัยหลักสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวได้ เช่น เด็กในครรภ์มารดาที่ยังไม่ได้รับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันถึงแม้ชีวิตมนุษย์จะเริ่มต้นเมื่อมีการให้กำเนิด การให้กำเนิดนั้นก่อให้เกิดชีวิตใหม่และบุคลิกภาพส่วนบุคคลใหม่ขึ้น ดังนั้น การทำแท้งเด็กในครรภ์มารดาที่มิได้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย หรือการที่รัฐมิได้เข้าไปปกป้องต่อชีวิตของเด็กในครรภ์มารดาดังกล่าว กรณี ย่อมเป็นการขัดกับมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) ของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน (BYerfGE39, 1) ได้วินิจฉัยว่ากฎหมาย อาญาที่อนุญาตให้ทำแท้งได้นั้นเป็นโมฆะ โดยได้ให้เหตุผลว่าชีวิตที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในครรภ์ มารดานั้นถือเป็นชีวิตอีกชีวิตหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐธรรมนูญ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นอาจให้ความคุ้มครองไปถึงบุคคลที่เสียชีวิตแล้ว เช่น การใช้ประโยชน์จากศพของมนุษย์ในทางการวิจัยเพื่อการอุตสาหกรรมนั้นอาจเป็นการละเมิดในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ตายได้ตัดสินใจด้วยตนเองการที่จะอุทิศร่างกายของตนเพื่อการศึกษาวิจัยในทางแพทยอันเป็น

ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อการรักษาเยียวยาผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในกรณีเช่นนี้ย่อมไม่เป็นการขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹¹

ในทางตำรากฎหมายของต่างประเทศโดยเฉพาะของเยอรมัน ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschen-wuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มียุติธรรมใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของ “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป

“ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ

แต่ “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของศาสนาคริสต์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า¹²

ในทางพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรงแต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอัครัญสูตรว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้นสามารถประพบัติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วดี และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใช่พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังได้ตรัสไว้ในอภัพัญญสูตรว่า ใครก็ตามยังถือชาติ ถือ โศตร ถือตัว ถืออวาหะ (การสมรส) คนเหล่านั้นย่อมห่างไกลจากความรู้และความประพบัติอันยอดเยี่ยมเมื่อละความถือชาติ ถือ โศตร ถือตัว ถืออวาหะได้ จึงจะนำไปแจ้งได้ซึ่งความรู้และความประพบัติอันยอดเยี่ยม จากคำตรัสของพระพุทธองค์ในพระสูตรต่างๆ แสดงให้เห็นว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาคุณค่าของบุคคลขึ้นอยู่กับความรู้ (วิชา) และความประพบัติ (จรณะ) ดังนั้นบุคคลไม่ว่าวรรณะใดที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ และความประพบัติและเป็นผู้ปราศจากอวิชาแล้วบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

¹¹ จาก สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น. 15-17), โดย ไพโรจน์ พลเพชร, บรรณาธิการ, พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต, ชลัท ประเทืองรัตนนา, และ เฉลิม เกิดโมลี, 2546, กรุงเทพฯ: วิญญชน.

¹² หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 86). เล่มเดิม.

จะเห็นได้ว่าการให้คำนิยามคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญา และความเชื่อทางศาสนา การศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน GuenterDuerig ได้ให้คำอธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคลในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระตติงในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระตติงที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น¹³

W. Maihofer และ R.F. Behrendt เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นการแสดงออกถึงการสร้างปริมณฑลของความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้และใช้ประโยชน์จากปริมณฑลดังกล่าวเพื่อการดำรงไว้ซึ่งชีวิตมนุษย์ และเพื่อปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้นโดยวิธีการพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยในคดี KPD-Urteil เกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่า เป็นการเรียกร้องการสร้างตนเองอย่างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือว่ามีค่าสูงสุด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ เป็นสิ่งซึ่งต้องให้ความเคารพและต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐมนุษย์ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างชีวิตบนความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล จะต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และในคำวินิจฉัยเรื่อง Mephiso-Beschluss ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้วินิจฉัยว่ามาตรา 1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าวเพราะความเป็นบุคคล การไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นการรับรองถึงการคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริมณฑลส่วนบุคคล

¹³ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ (น.87). เล่มเดิม.

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนักนิติศาสตร์และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมันนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้อิทธิพลของจิตใจของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้

การอธิบายถึงการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางปฏิบัติวิธีที่ดีที่สุดคือการอธิบายเรื่องดังกล่าวในเชิงปฏิเสธ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการอธิบายด้วยคำต่างๆ เช่น การทำให้ได้รับความอับอาย (Erniedrigung) การติดตามไล่ล่า (Verfolgung) การเนรเทศ (Aechtung) และการลงโทษที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย หรือการกระทำที่เป็นการบังคับให้ทำงาน การใช้คนเป็นทาส การก่อการร้าย การทำลายล้างชาติพันธุ์ หรือการนำมนุษย์ไปใช้ในการทดลอง การกระทำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้พัฒนาแนวคิดในเรื่องของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ออกมาในรูปแบบที่เป็นภาวะวิสัย (Objektformel) ซึ่งหมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับความกระทบกระเทือน หากมนุษย์ได้ถูกลดคุณค่ามาเป็นเพียงวัตถุของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง กรณีนี้ย่อมถือได้ว่าการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว นอกจากนี้ ได้มีความพยายามในการจำแนกการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยพิจารณาจากความเกี่ยวพันระหว่างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับสิทธิในความเสมอภาคและสิทธิในเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับความเกี่ยวพันต่อหลักนิติรัฐ (Rechtssaathprinzip) ซึ่งอาจจำแนกการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ออกดังนี้¹⁴

(1) ความเสมอภาคในทางกฎหมายของบุคคล การละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกรณีนี้แสดงออกโดยการนำบุคคลไปเป็นทาส การบังคับใช้แรงงาน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา นอกจากนี้ยังอาจหมายความรวมถึงการดำเนินการในทางธุรกิจในการเป็นคนกลางจัดหาเด็กเพื่อให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งอาจมีปัญหาที่เกี่ยวพันกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

(2) การคุ้มครองลักษณะเฉพาะตัวและบูรณภาพของบุคคล (Integritat) ในกรณีนี้ประการแรกเกี่ยวกับบูรณภาพของบุคคลในทางกายภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลถูกล่วงละเมิดในกรณีที่บุคคลนั้นได้รับการทรมาน ได้รับการปฏิบัติอย่างทารุณโหดร้ายรวมทั้งการ

¹⁴ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น. 101-102). แหล่งเดิม.

ลงโทษที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย ส่วนอีกประการหนึ่งเป็นการเคารพต่อลักษณะเฉพาะตัวและบุรณภาพของบุคคลในทางจิตใจ การใช้วิธีสะกดจิต รวมทั้งการใช้วิธีการข่มขู่ย่อมมีผลกระทบต่อบุรณภาพของบุคคลในทางจิตใจได้ ปัญหาที่เกี่ยวกับบุรณภาพทางกายและจิตคือ การขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นการกระทำให้ผู้ต้องขังได้รับการทรมานทางด้านจิตใจโดยไม่ให้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นอันเป็นการขัดต่อหลักเสรีภาพ ดังนั้นการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือไม่

(3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นถือว่าเป็นรากฐานในทางความคิดของการให้หลักประกันในกระบวนการพิจารณาในศาลตามหลักนิติรัฐ จากหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก่อให้เกิดหลักการที่สำคัญในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีนั้นได้รับสิทธิที่จะโต้แย้งข้อกล่าวหาของตน รวมทั้งมีสิทธิที่จะพิสูจน์เพื่อโต้แย้งข้ออ้างหรือข้อกล่าวหาตนได้จากการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวนี้เอง ได้ก่อให้เกิดหลักในทางกฎหมายอาญาว่าบุคคลไม่อาจที่จะถูกบังคับเพื่อกว่าโทษแก่ตนได้

การวินิจฉัยว่าพฤติกรรมใดเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหรือไม่นั้นเบื้องต้น อาจแยกพิจารณาในสามประเด็นเบื้องต้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ประเด็นแรก ได้แก่ สิ่งนั้นๆ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันหรือไม่

ประเด็นที่สอง ได้แก่ ความรู้สึกทางด้านจิตใจของคนในสังคมขณะนั้น สนับสนุนหรือโต้แย้งอย่างไร และ

ประเด็นที่สาม ได้แก่ แนวทางที่สังคมอื่นที่มีประสบการณ์มาก่อนเป็นข้อพิจารณาประกอบ¹⁵

จึงกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ภาพตายตัว แต่มีลักษณะพลวัต ดังนั้น ในการวินิจฉัยแต่ละครั้งแต่ละเรื่องจึงต้องมีคำอธิบายที่ชัดเจนต่อสังคม

ผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งเพียงแต่สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่อีกจากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด การที่ต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชน

¹⁵ การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 9-10). เล่มเดิม.

ขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย¹⁶ ดังนั้น ผู้ต้องขังจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน และไม่อาจถูกกลืนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง หมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูแล้วไร้ศักดิ์ศรีหรือไร้คุณค่า แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาก็ยังคงอยู่มิได้ถูกกลืนหายไปด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังในคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน¹⁷

สิทธิของผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ที่ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และต่อมาได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์รับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นอกจากนั้นในภูมิภาคยุโรปได้มีการจัดทำสารัตถ์โดยสภายุโรป เรียกว่าอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom 1950) ในภูมิภาคอเมริกามีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์สำคัญ คือ ปฏิญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948)¹⁸

การขังเดี่ยวผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่ทำให้ผู้ต้องขังปราศจากเสรีภาพทางร่างกายโดยการกักตุนให้อยู่ในห้องแคบๆ ตามลำพังและห้ามติดต่อกับบุคคลอื่น อีกทั้งการขังเดี่ยวเวลานานเป็นการทรมานทางด้านจิตใจอย่างหนึ่งด้วย ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดคิดฆ่าตัวตายหรือประสาทหลอนร่วมด้วยเหล่านี้เป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.2 วัตถุประสงค์การลงโทษ

การลงโทษ คือ การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องจากการที่บุคคลนั้นฝ่าฝืนกติกาสังคม โดยรัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้น วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็น

¹⁶ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 48), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁷ จาก *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่ธรรมาภิบาลสิทธิมนุษยชน* (น. 65), โดย จรรย์ โฆษณานันท์, 2544, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

¹⁸ *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 48), เล่มเดิม.

การป้องกันพิเศษ (Special Prevention / Spezialpraventtion) เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำความผิดเดียวกันซ้ำอีก และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่ศาลสามารถมีคำสั่งควบคู่ไปกับการลงโทษ¹⁹ โดยการใช้มาตรการบังคับทางอาญาไม่เพียงลงโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ให้ออกาสบุคคลที่จะแก้ไขพฤติกรรมให้กลับตนเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข เพื่อทำความเข้าใจในหลักการดังกล่าว ทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.2.1 เพื่อตอบแทนแก้แค้นให้แก้สังคม (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นทฤษฎีการลงโทษที่มีมาแต่โบราณสมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมดั้งเดิม การลงโทษนี้เป็นไปเพื่อความยุติธรรม โดยมีความเชื่อกันว่าผู้ที่กระทำผิดเป็นผู้ที่มีความคิดชั่วร้าย จึงจำเป็นที่จะต้องลงโทษให้สาสมกับความชั่วร้าย รูปแบบของการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน มีนักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ได้สนับสนุนทฤษฎีการลงโทษนี้ และยังได้กล่าวไว้ในหนังสือ Philosophy of Law ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก้สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีต้องเนื่องมาจากเหตุว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิด ทั้งนี้เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อจะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันจะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น”²⁰ แต่หากจะพิจารณาว่าทฤษฎีแก้แค้นทดแทนมีความทารุณโหดร้ายและป่าเถื่อนอย่างเดียวก็คงจะไม่ถูกทำได้นัก เพราะถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชน โดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นผู้ที่กระทำผิดได้รับผลร้ายตอบแทน จึงจะถือว่าเกิดความยุติธรรม ตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth) คือเมื่อปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรก็ควรที่จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันตอบแทน

ปัญหามีอยู่ว่าเหตุใดรัฐจึงต้องรับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำผิดเอง การที่รัฐเข้าไปลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นเพราะการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น รัฐต้องการป้องกันเพื่อมิให้มีการแก้แค้นกันเองซึ่งจะทำให้สังคมวุ่นวายหากเพราะจะมีการแก้แค้นกันเองไม่มีสิ้นสุดในขณะเดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้ละเมิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม โดยเหตุผลของการลงโทษตามทฤษฎีเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ

¹⁹ แหล่งเดิม.

²⁰ แหล่งเดิม.

1. เหตุผลเพื่อความยุติธรรม การกระทำความผิดเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักความยุติธรรม เมื่อฝ่าฝืนผู้กระทำผิดจึงต้องถูกลงโทษเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม

2. เหตุผลเพื่อทดแทนความผิดตามกฎหมาย เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น เราก็จะลงโทษผู้กระทำผิด ด้วยเหตุเพราะผู้กระทำผิดสมควรที่จะได้รับการลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดกฎหมาย ไม่ใช่เพื่อความยุติธรรม ทั้งนี้ เพราะอาชญากรรม (crime) และการลงโทษ (punishment) เป็นของคู่กัน²¹

แต่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ในปัจจุบันจะเริ่มลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผลหรือทฤษฎีอื่นแทนที่ ประกอบกับทฤษฎีการลงโทษนี้ยังมีจุดอ่อนหลายประการคือ

(1) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่มีการพิจารณาว่า การลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

(2) การลงโทษแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่นึกถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำผิดตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาต่างๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ เช่น กรณีการตัดมือผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ สังคมก็ไม่ได้อะไรนอกจากการลงโทษดังกล่าว นอกจากคนพิการที่ต้องเป็นภาระแก่สังคมในการเลี้ยงดูต่อไป

(3) เป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่มีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดที่แท้จริง เช่น กรณีการลักทรัพย์ต้องลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จัดวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่²²

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ประกอบกับสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น และมีการกล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้การลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลง แต่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันเหตุเพราะว่ายังมีความสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนในการที่จะทำให้

²¹ ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย สหชน รัตนไพจิตร, 2527, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²² กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 35). เล่มเดิม.

ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน แต่ทฤษฎีแก้แค้นทดแทนนั้นย่อมมีผลทั้งในด้านความกรุณาปรานี และมีส่วนที่เรียกว่าเป็นการแก้แค้นตอบแทน อันทำให้สังคมส่วนใหญ่พอใจ ตลอดจนตัวผู้กระทำผิดก็ยินดีที่จะรับโทษตามสัดส่วนของความผิดที่ตนได้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังมีผลในทางป้องกันสังคมอีกด้วย เพราะว่าการใช้วิธีการลงโทษแบบนี้ย่อมมีผลทั้งในทางทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกตัวและทำให้บุคคลภายนอกเกรงกลัวต่อโทษนั้นด้วย²³

2.2.2 เพื่อการแก้ไขปรับปรุงจิตใจผู้กระทำผิด (Rehabilitation)

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนั้น ผู้ที่ให้คำจำกัดความเป็นท่านแรก คือ นักวิชาการชาวอเมริกันชื่อ ศาสตราจารย์เอเลน ซึ่งพอจะสรุปหลักการได้ว่าทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำผิดนี้เป็นการรวมเอาแนวความคิดหลายแนวความคิดเข้าไว้ด้วยกัน แต่มีสิ่งที่เห็นพ้องกันว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นผลของเหตุที่สืบเนื่องจากอดีต เหตุเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพทางธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยประการนี้จึงเป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องค้นคว้าหาคำอธิบายว่า เหตุผลเหล่านี้มีความเป็นมาอย่างไร ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาถึงพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากอดีตนี้จะทำให้มนุษย์สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ และที่เห็นเป็นลักษณะเด่นชัดของทฤษฎีนี้คือ วิธีการทั้งหลายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษนี้จะต้องมีสภาพเป็นตัวบำบัดตัด โอกาสหรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิด วิธีการเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อความสุข ความพึงพอใจของผู้นั้นและเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันจะพึงมีขึ้น²⁴ เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ โดยที่มนุษย์ไม่สามารถเลือกการกระทำได้อย่างอิสระ หรือใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดัน หล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกร่องและหันไปสู่การกระทำผิด ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากหลายปัจจัยรวมกัน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น การกระทำความคิดจึงเกิดจากปัจจัยหลายอย่างรวมกันด้วย ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความคิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้มีดังนี้

²³ จาก *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 89), โดย อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2552, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

²⁴ Allen, "Criminal Justice Legal Values and Rehabilitative Ideal" (อ้างถึงใน อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 91-92), 2522, กรุงเทพฯ : วิญญูชน).

1. มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยเน้นที่ตัวบุคคลผู้กระทำผิด และสภาพแวดล้อม
2. เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำผิด มากกว่าที่จะลงโทษ
3. การทำให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข²⁵

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นการเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยเป็นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุของการกระทำผิดและการทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำผิดที่ต้องการจะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำความผิดซ้ำซาก ถ้าหากว่าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการโดยที่ไม่มีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิดอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่กระทำผิดไม่ถลำตัวลึกไม่สู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำงานคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคม โดยการใช้มาตรการหลีกเลี่ยงโทษจำคุก เช่น การรอลงอาญาโดยมีเงื่อนไขในการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีหลีกเลี่ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปปรับโทษในเรือนจำระดับหนึ่งแล้ว ก็ให้อยู่ในเรือนจำน้อยที่สุดเพื่อได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานบริการสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่บุคคลที่ได้รับโทษจำคุกในเรือนจำให้มีการอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดการสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด

วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่กล่าวมาแล้ว เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็เป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา และแนวนโยบายแห่งรัฐ ในบางช่วงเวลาแนวคิดของทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤตได้ หากเราพิจารณาประวัติการลงโทษทางอาญาตั้งแต่อดีตของประเทศไทย ในยุคสุโขทัย อยุธยา เรื่อยมา

²⁵ จาก ทฤษฎีการลงโทษ. (น. 29), โดย ฉัตรฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2555, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

จนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามีการนำทฤษฎีต่างๆ มาใช้อย่างเห็นได้ชัด การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ นั้น จะผสมกลมกลืนกันอยู่หลายแนวคิดทฤษฎี ปรากฏใน โทษและวิธีการบังคับโทษทางอาญา²⁶

ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้น จะมีหลักการสำคัญที่ควรคำนึงถึงและควรปฏิบัติ²⁷ คือ

1. พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดประสบกับสิ่งที่เป็นการทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา

2. ให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษระยะสั้น โดยหันมาใช้วิธีการอย่างอื่นแทนการจำคุก เพราะการจำคุกระยะสั้นไม่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูผู้กระทำผิด การจำคุกระยะสั้น ยังเป็นการทำให้ผู้ถูกลงโทษกลายเป็นผู้ร้ายถาวร เพราะเคยผ่านการจำคุกมาแล้ว กลายเป็นคนขี้คุก และยังอาจได้เรียนรู้พฤติกรรมโจรจากในคุกมาด้วย

3. การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล การกำหนดโทษและการพิจารณาความหนักเบาของการลงโทษ ต้องขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จำเป็นต้องแก้ไข ไม่ใช่ความหนักเบาของการกระทำผิด การลงโทษจึงต้องเหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิดว่าควรได้รับการแก้ไขอย่างไร

4. เมื่อผู้กระทำผิดได้แก้ไขดีดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษ เมื่อเห็นว่าผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขตนเองได้ดีแล้ว ก็ไม่ควรลงโทษต่อควรที่จะระงับโทษ เพราะถึงลงโทษต่อไปก็ไม่ได้ประโยชน์

5. ให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง เนื่องจากทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะคืนผู้กระทำผิดกับสู่สังคม จึงต้องหาวิธีช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ เลี้ยงตนเองได้ และไม่เป็นการภาระของผู้อื่น

2.3 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ

การศึกษาถึงแนวทางความคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายว่าด้วยบังคับโทษ หมายถึง การพิจารณาถึงหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งได้รับการปฏิบัติโดยมาตรการต่างๆ ที่ถือว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล ที่เรียกว่า “การบังคับโทษทางอาญา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่อยู่นอกวิธีพิจารณาความอาญา ที่ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยบังคับโทษ” (penalty law หรือ

²⁶ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 38). เล่มเดิม.

²⁷ จาก กฎหมายอาญา ภาค 1 (น. 34), โดย อุทิศ แสนโกศิก, 2525, พระนคร ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กองวิชาการ กรมอัยการ (อ้างถึงใน ฌรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. น. 31).

prison law)²⁸ มาตรการบังคับผู้กระทำความผิดในการดำเนินคดีโดยปกติต้องมีหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ หมาย เป็นเครื่องแสดงอำนาจถึงการใช้มาตรการบังคับ ซึ่งนอกเหนือจากการบังคับโทษอาญาโดยการจำคุกแล้ว ในส่วนของมาตรการบังคับที่มีผลต่อกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและเป็นเครื่องมือทางกฎหมาย ที่ใช้กับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยโดยตรง ก็คือ การขัง²⁹ โดยอาศัยอำนาจของศาลในการออกหมายขังเสียก่อน เมื่อมีการออกหมายขังโดยศาล ก็จะต้องส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไปยังเรือนจำในเขตอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีนั้น ในระหว่างนั้นการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ประกอบกับการดำเนินการทางคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กระบวนการยุติธรรมเป็นการดำเนินการยุติธรรมที่ขับเคลื่อนโดยการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแบ่งงานกันทำเป็นขั้นตอนและพึ่งพาอาศัยกัน กล่าวคือ มีเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสืบสวนสอบสวนและจับกุม มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีมีผู้พิพากษาทำหน้าที่พิจารณาคดี และสุดท้ายก็จะมีเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทำหน้าที่ควบคุมอบรมและสั่งสอนผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเมื่อพ้นโทษแล้ว ซึ่งถือว่างานราชทัณฑ์เป็นงานที่สำคัญยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขัง ดังนั้น เพื่อให้ดำเนินกระบวนการยุติธรรมสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาถึงการบังคับโทษทางอาญาด้วย ซึ่งในการศึกษากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นอกจากจะต้องศึกษากฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว จำต้องศึกษากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษด้วย

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขและปรับปรุงบุคคลผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติสุขกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก รวมถึงโทษกักขัง และกำหนดลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัยอื่นที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลาย ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญา

ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษ หมายถึง ภารกิจการดำเนินการบังคับโทษผู้ที่ได้กระทำความผิดในลักษณะต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

²⁸ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 46). เล่มเดิม.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (22) “ขัง” หมายความว่าถึง การกักขังจำเลย หรือผู้ต้องหาโดยศาล.

โดยมุ่งไปที่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลที่ถูกยืนยันโดย คำพิพากษาว่ากระทำความผิดและคืนคนดีสู่สังคม กฎหมายบังคับโทษจำคุกได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 เป็นต้น และหน่วยงานภาครัฐหลักที่ทำหน้าที่บริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจของกฎหมายบังคับโทษคือ กรมราชทัณฑ์³⁰

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกมีความสำคัญดังนี้³¹

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกจะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นที่ไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่างๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำคุณลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรม ให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้นๆ ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคต โดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

2.3.1 เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

วัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิด และให้ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษ ในทัศนะสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียต่อบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะ

³⁰ จาก วิกฤตราชทัณฑ์ (น. 36-37), โดย ธาณี วรภัทร์, 2554, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

³¹ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 39-46). เล่มเดิม.

นักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคต หรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้

1) หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

2) การหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกที่ตนเองด้อยกว่า หรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่างๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

3) พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราชอบซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดีๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้ วิธีการอาจได้แก่

4) การปล่อยตัวผู้กระทำผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการเลี่ยงไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกกระยะสั้น

5) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

6) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

7) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติมากรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้ นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นรายๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

2.3.2 เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การบังคับโทษมุ่งที่จะคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจเดียวกันกับกฎหมายอาญา ดังนั้นเมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่างๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นรายๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลับกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้น จะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเท็ม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์เพียงชั่ววูบหรือ โดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำความผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เคยกระทำความผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดคดีฉ้อโกง โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวยอมเป็นไปได้อีก ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

2.3.3 ความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

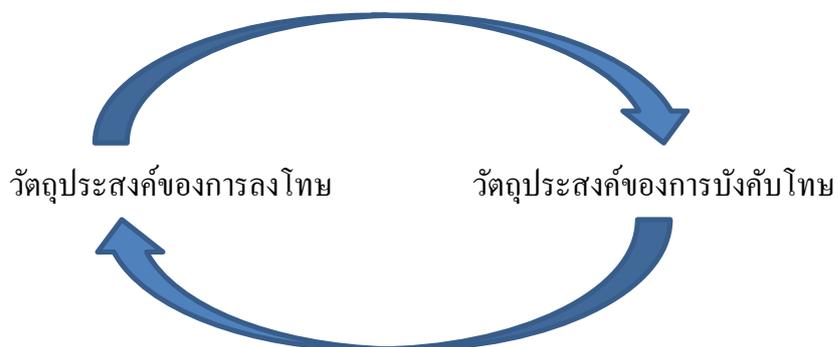
ตามที่กล่าวมาแล้วว่าการแก้ไขนั้น ขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) โดยคนในสังคมทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟูตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ซึ่งในขณะเดียวกันหากไม่ให้ประโยชน์ในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมก็เป็นการศึกษาในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกและกลับตัวกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีกได้ ดังนั้นจึงเกิดความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

2.3.3.1 พัฒนาการความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

เดิมการลงโทษจำคุกมุ่งเน้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ ที่เน้นการแก้แค้นทดแทนการข่มขู่ การตัดโอกาสกระทำความผิดและการแก้ไขฟื้นฟู เน้นหนักการแก้แค้นให้สาสมที่ผู้เสียหายได้กระทำต่อเหยื่อ แต่จากวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเดิมเป็นวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของการลงโทษ ได้รับความสนใจและนำมาใช้ค่อนข้างน้อยเพราะมีความเชื่อมั่นว่าไม่น่าจะทำได้ แต่เนื่องจากผลของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้ออื่นๆ ที่ผ่านมาทำให้เกิดผลร้ายต่อสังคมที่เห็นได้ชัด เพราะความเป็นอาชญากรของผู้กระทำความผิดมิได้หมดไปและยังเป็นการเพิ่มอาชญากรมีอาชีพมากยิ่งขึ้น แท้จริงแล้วการแก้ไขฟื้นฟูปรับแก้พฤติกรรมผู้กระทำความผิดควรจะต้องเป็นเรื่องหลักในการนำมาใช้ก่อนวัตถุประสงค์ข้ออื่น ซึ่งจะทำให้เกิดศักยภาพที่เป็นผลได้จริง เป็นไปตามภารกิจของกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายบังคับโทษ อันเป็นบทพิสูจน์ทฤษฎีความคิดในช่วงเวลาที่ผ่านมาที่เห็นได้อย่างประจักษ์ในประเทศต่างๆ ที่มีประสบการณ์หลายๆประเทศ กล่าวคือ สามารถที่จะปกป้องคุ้มครองสังคมและสร้างความสงบสุขให้กับสังคมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจะเป็นหลักประกันให้กับสังคมได้ว่า เพื่อให้ผู้ที่มีการพิสูจน์ความจริงแล้วว่ากระทำความผิดจริง เมื่อได้ผ่านกระบวนการบังคับโทษจำคุกแล้ว ภายหลังแต่นั้น เขาต้องสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการปรับปรุงแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย บุคคลที่เป็นผู้ต้องโทษจะต้องได้รับหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายมากขึ้น ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งได้ปรากฏเป็นรูปธรรมตามแนวทางในมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของสหประชาชาติ (Standard Minimum Rules for the Treatment of prisoners) และในกฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และในทางนโยบายกับกฎหมายของประเทศอังกฤษและเวลส์ เป็นต้น อันเป็นเป้าหมายที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการบังคับโทษจำคุกในยุคใหม่

ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะเสียไปใช้ไม่ได้ต้องยกเลิกแต่อย่างใดไม่ ซึ่งตามความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ หากแต่เป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกจะมีความเคารพสิทธิของบุคคลมากขึ้น เป้าหมายที่มุ่งเน้นจึงเปลี่ยนแปลงไป ความเหมาะสมของการกระทำและโทษที่จะได้รับก็ยังคงต้องให้พิจารณาให้เหมาะสมสมดุลเช่นกัน ยังคงต้องมีความสมน้ำสมเนื้อในการชดเชยการกระทำชั่วเป็นกรณีๆ ไป หรือการให้สาสมในระดับที่เหยื่อหรือญาติของเหยื่อและสังคมพึงพอใจ การตัดสินคดีจึงยังต้องใช้หลักการตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเหล่านี้อยู่ด้วยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้ผสมผสานร่วมกันอย่างเหมาะสมสำหรับการบังคับโทษจำคุก ภารกิจของงานราชทัณฑ์ต้องยึดถือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษไว้เป็นหลักการอันสำคัญก่อน และการตรากฎหมายมาใช้บังคับก็ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอย่างชัดเจนด้วย

แนวคิดในการจำคุกเดิม	แนวคิดในการจำคุกใหม่
<ol style="list-style-type: none"> 1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน 2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ 3. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด 4. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม 2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม 3. เพื่อแก้ไขแทนทดแทนที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการแก้ไขตนเอง 4. เพื่อข่มขู่มิให้เอาเยี่ยงอย่าง 5. เพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิด

เป้าหมายสุดท้ายของการบังคับโทษจำคุกคือ สามารถที่จะเปลี่ยนอาชญากรให้ปรับปรุงแก้ไขตัวเองและทัศนคติให้มีความคิดอย่างเป็นคนปกติมากที่สุดก่อนปล่อยผู้นั้นออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำ และคาดว่าจะไม่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก จัดว่าเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของการบังคับโทษจำคุกที่สำคัญ อันเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ

2.3.3.2 การขัดกันของเป้าหมาย

ในหัวข้อที่ผ่านมาได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ในขณะที่เดียวกันวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษก็มีการขัดกันของเป้าหมายอยู่ด้วย กล่าวคือ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งกระทำต่อตัว “ผู้ต้องโทษ” ที่ต้องโทษจำคุกเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ และตัดโอกาสกระทำผิด และเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงแก้ไขอยู่ในสัดส่วนของเป้าหมายที่น้อยมาก มิได้เป็นเป้าหมายหลักทิศทางจึงเน้นไปในด้านการกระทำในลักษณะแก้แค้นทดแทนเพื่อให้เหยื่อหรือสังคมรู้สึกได้ว่าโทษจำคุกเป็นวิธีการที่แก้แค้นได้สาสมกับที่เขาได้กระทำผิด สมดุลทางความรู้สึกของการกระทำชั่วมโทษที่ได้รับ การลงโทษจำคุกในอดีตจึงเน้นการทรมาน ทำให้ผู้ต้องโทษต้องลำบาก อดข้าวอดน้ำ ต้องทำงานหนัก หวาดกลัวถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก มีสภาพชีวิตที่ตกต่ำกว่าคนทั่วไป ภาพการติดคุกจึงเหมือนกับตกนรกในโลกมนุษย์ ผู้ต้องโทษจำคุกจึงอยู่ในสถานะเป็นเพียง “กรรมของการบังคับโทษ” เท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายที่ตอบสนองความรู้สึกและความต้องการของคนในสังคม แต่ไม่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและยังก่อปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมในทางลบในลำดับต่อมาอีกด้วย

ส่วนวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีแล้วไม่กระทำผิดซ้ำอีก หรือเปรียบเทียบได้กับการทำน้ำเสียให้กลายเป็นน้ำดี ของเสียให้เป็นของดี ตามความจริงที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดตามระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นการบังคับโทษจำคุกจึงต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติหรือคุณลักษณะประจำตัวของคนคนนั้นตามที่กล่าวมาแล้ว และต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ ต้องทำให้มีความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำให้มากที่สุดเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคม ผู้ที่ถูกบังคับโทษจำคุกจะต้องได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันการบังคับโทษจากกฎหมาย ในการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมายจึงยกระดับผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การบังคับโทษจำคุกย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและมีภารกิจที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุนี้กฎหมายบังคับโทษที่ผิดนอกเหนือจากมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับคืนเป็นคนดีผู้สังคมแล้ว จึงจะต้องมีลักษณะที่ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะการบังคับโทษทางอาญามีผลต่อบุคคลมาก จึงจำเป็นต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” ตลอดทั้งการบังคับโทษจำคุกนั้นต้องกระทำโดยเปิดเผยที่แสดงถึง “ความโปร่งใส ตรวจสอบได้” อันเป็นหลักของ “ความเป็นประชาธิปไตย” ในประการต่อมาด้วย เป็นไปในทำนองเดียวกันกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่คั่นเอง³² ดังนั้น การบังคับโทษจำคุกก็เพื่อที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเท่านั้น การลงโทษเชิงเดี่ยวจึงเป็นการลงโทษที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก

2.4 มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

การยอมรับสิทธิของผู้ต้องขังว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งได้นำสู่การรับรองสิทธิต่างๆ ที่ผู้ต้องขังพึงมีไว้ในข้อตกลงรับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นระบบคุณค่าประการหนึ่งที่สังคมมนุษย์พยายามรังสรรค์ขึ้นมาในสภาพที่สังคมกำลังเผชิญกับสภาพการณ์ของการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เป็นไปอย่างค่อนข้างรุนแรง ทั้งนี้เพื่อนำเอาระบบคุณค่าดังกล่าวมาจัดระเบียบทางสังคม โดยเฉพาะ ทั้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม

ทิศทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศที่มีการยอมรับแนวคิดในเรื่องนี้แล้วหลายประเทศ จึงได้พัฒนาไปในแนวเดียวกัน ทั้งนี้สังคมในปัจจุบัน ได้มีการปรับเข้าสู่ดุลยภาพมากขึ้นไม่ว่าในแง่ความเสมอภาคในสังคม ในแง่การเรียกร้องสิทธิหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยมีความคิดที่จะเชื่อมต่อเรื่องหลักนิติธรรมเข้ากับเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยได้เพียรพยายามที่จะกำหนดให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันที่จะประกันให้ประชาชนทุกคนได้รับการปกป้องและคุ้มครองโดยถ้วนหน้ากัน และถือเป็นปณิธานอันสูงสุดที่ประชาชนในโลกปรารถนาให้บังเกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ

³² วิกฤติราชทัณฑ์ (น. 38). เล่มเดิม.

ดังนั้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล³³ จึงได้บุกเบิก และแสดงความคิดเห็นในเรื่องหลักนิติธรรมและมนุษยชนดังกล่าวให้ปรากฏ เพื่อเป้าหมายที่จะมีสังคม แห่งเสรีภาพ เป็นสังคมที่มวลสมาชิกสามารถดำรงจิตวิญญาณเสรีของตนได้อย่างเต็มเปี่ยมหรือ สังคมที่ยอมรับในคุณค่าสูงสุดในตัวมนุษย์ด้วยการพิจารณาถึงสถาบันทางสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะ รัฐว่าเป็นเสมือนผู้รับใช้มิใช่เจ้านายของปัจเจกบุคคล³⁴ โดยถือเป็นหลักการที่สำคัญต่อการปกป้อง ปัจเจกบุคคลจากรัฐที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ และทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถชื่นชมในศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ได้

ในส่วนของ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น องค์การสหประชาชาติในฐานะองค์การระหว่าง ประเทศ ได้กำหนดข้อตกลงระหว่างประเทศ รวมทั้งมาตรฐานสากลในด้านต่างๆ ในแนวทาง คุ่มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังหลายฉบับ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งอาจแยก เป็นการพิจารณาจากมาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขังและมาตรฐานทางการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขัง ดังนี้

2.4.1 มาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขัง

2.4.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948: UDHR)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ถือเป็นเครื่องหมายอันยิ่งใหญ่แห่งประวัติศาสตร์ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของประเทศต่างๆ หลายสิบประเทศ ในการกำหนดเป็นหลักฐานว่า สิทธิมนุษยชนที่สำคัญๆ และควรให้ความคุ้มครองนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เป็นนิมิตอันดีว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ ย่อมจะดีขึ้นเป็นลำดับ และ ปฏิญญานี้เป็นพื้นฐาน หรือหลักการสำคัญอย่างยิ่งในคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยสหประชาชาติ โดยปฏิญญานี้ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายธรรมชาติและเป็นผลงานชิ้นแรกๆ ที่เป็นการนำแนวคิด ในทางปรัชญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีผู้คิดค้นมานานนับปีนำมาบัญญัติไว้ ซึ่งรับรอง โดยที่

³³ เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีศักดิ์เป็นที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติ ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1952 จุดก่อตั้งขององค์การกฎหมายนี้เป็นผลจากการประชุมของนักนิติศาสตร์ ซึ่งจัดให้มีขึ้นที่กรุงเบอร์ลินประเทศ เยอรมันตะวันตกในขณะนั้น โดยสรุปเน้นความสำคัญของสังคมแห่งเสรีภาพในฐานะเป็นเป้าหมายอันพึงปรารถนา ของหลักนิติธรรม ซึ่งในปี ค.ศ. 1983 ศาสตราจารย์จิติ ดิงส์คัทย์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการ โดยถือเป็นนักกฎหมายไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติสูงสุดดังกล่าว (อ้างถึงใน ศิริพร ดังคณานุกุลชัย, 2549). การใช้กำลังรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่: การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย. น. 9.

³⁴ นิติปรัชญา (น. 131, 358). เล่มเดิม.

ประชุมสมัชชาองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491)³⁵ อันมีข้อความที่เป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้หลายประการ ซึ่งอ้างอิงไปใช้กับผู้ต้องขังด้วย เพราะถือว่าผู้ต้องขังก็เป็นประชาชนพลเมืองคนหนึ่งที่ย่อมได้รับสิทธิอันพึงมีด้วย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่มีสภาพบังคับเหมือนกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปและไม่ใช่นิติสัญญาระหว่างประเทศ ดังนั้น โดยทั่วไป จึงไม่เกิดพันธกรณีให้ต้องปฏิบัติตาม เพียงแต่เป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติเพราะจะเกิดผลดีในทางส่งเสริมมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศนั้นเองให้เป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก และ ประเทศที่ให้การยอมรับหลักการของปฏิญญาสากล ส่วนใหญ่ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตนเองด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยในหลายๆ ประเทศ

ทั้งนี้ปฏิญญาฯ ดังกล่าว ได้จำแนกสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั่วไป ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ³⁶ คือ

1) สิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง (Political or Civil Right)

สิทธิประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม คือ สิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (The rights to, property, equality, justice and the pursuit of happiness) สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิในทางลบ เป็นการจำกัดอำนาจรัฐไม่ให้กระทำการใดตามอำเภอใจและรัฐจะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้

2) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Right)

สิทธิประเภทนี้ถือว่าเป็นสิทธิในทางบวก เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นชัยชนะของกลุ่มประเทศสังคมนิยมที่ทำให้มีการระบุสิทธิเหล่านี้ลงในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ โดยสิทธิดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อให้รัฐต้องจัดบริการต่างๆ แก่พลเมือง เช่น สิทธิที่จะจัดตั้งสหพันธ์ กรรมการสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัว สิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาการทำงานตามสมควรและ มีวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง ตลอดจนสิทธิในการศึกษา เป็นต้น

³⁵ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 14-15), โดย ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

³⁶ การใช้กำลังรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่: การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย ศิริพร ดังคนานุกุลชัย, 2549, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่อาจถูกขังเดี่ยว ได้แก่³⁷

ข้อ 1. “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”

ข้อ 5. กำหนดดังนี้ “No one shall be subjected to torture or to cruel in human or degrading treatment or punishment” ซึ่งสรุปใจความได้ว่าบุคคลจะถูกกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือการข่มขู่หรือการขู่ข่มขู่ไม่ได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับจากนานาชาติเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองมิให้มีการล่วงละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย และจิตใจของมนุษย์ซึ่งไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่เป็นการโหดร้ายทารุณ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน บทลงโทษหรือมาตรการต่างๆ ซึ่งให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมิใช่เป็นการกระทำทรมานหรือปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม

ข้อ 7. “ทุกคนต่างเสมอภาคในกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการขู่ข่มขู่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว”

2.4.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว มีการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519)³⁸ มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศแก่ประเทศภาคีสมาชิก ทั้งนี้โดยนำหลักการที่รับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ มาทำให้เป็นสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีระบบการตรวจสอบโดยองค์การสหประชาชาติว่าได้มีการปฏิบัติตามกติกาหรือไม่และมีการละเมิดกติกาหรือไม่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการเมื่อมีการกล่าวหาว่ารัฐภาคีที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพที่ได้มีการรับรองหรือคุ้มครองไว้ในกติกาฯ ดังกล่าว

³⁷ คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (ผู้แปล) (น. 11). เล่มเดิม.

³⁸ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 14-15), เล่มเดิม.

สำหรับประเทศไทย ได้เข้าเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539) และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานอัยการสูงสุดรายงานผลการปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งกติกาฯ ไปยังสหประชาชาติ และเกิดเป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามกติกาฯดังกล่าวสาระสำคัญมีดังนี้³⁹

ข้อ 7. “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”

ข้อ 10. บัญญัติไว้ดังนี้

1) “บุคคลทั้งหลายที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ข้อ 16. ซึ่งกติกาฯนี้ ได้บัญญัติไว้สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขัง กล่าวว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในที่ทุกสถาน”

จะเห็นว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว ได้รับรองสิทธิของบุคคลและผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกันกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังที่กล่าวข้างต้น การรับรองสิทธิของผู้ต้องขังที่เห็นได้ชัดในกติการะหว่างประเทศนี้ ได้แก่ สิทธิที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม และได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในที่ทุกสถาน ซึ่งพึงได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวที่ตามหลักแล้วเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีฐานะเป็นผู้ต้องขังก็ย่อมที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายภายในประเทศนั้น จะใช้อำนาจในทางที่มีขอบ และจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของเขา นอกเหนือขอบเขตของกฎหมายที่มีอยู่ไม่ได้เช่นกัน

³⁹ กติกาฯ ข้อดังกล่าว ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม เพราะเป็นภาคีสมาชิก มีผลใช้บังคับตั้งแต่ปี 2540 และในปีต่อมาก็ถือเป็นกติกาสำคัญที่ประเทศไทยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานราชทัณฑ์ และเป็นการผลักดันในการต่อต้านการกระทำที่ถือเป็นการทรมานต่อผู้ต้องขัง พิจารณาจากกรณีศึกษา การจำตรวนผู้ต้องขังชาวญี่ปุ่น ในภาคผนวก ก.

2.4.2 มาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

2.4.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948: UDHR)

จากที่ได้กล่าวรายละเอียดของปฏิญญาฯมาแล้วในหัวข้อ 2.4.1.1 ต่อไปจะได้กล่าวถึง บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำทรมานต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกันในการ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีดังนี้

ข้อ 5. “บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ฝิดมมนุษยธรรมหรือต่ำช้า ไม่ได้”⁴⁰

2.4.2.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: ICCPR)

จากที่ได้กล่าวว่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็น กฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศภาคีสมาชิกพึงต้องปฏิบัติตามนอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับการ คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง ยังถือว่าไปเกี่ยวข้องกับในเรื่องของการกระทำทรมานต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือ ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกันในการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

ข้อ 7. “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือ ทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”⁴¹

2.4.2.3 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners, 1955: SMR)⁴²

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าว องค์การสหประชาชาติได้พยายาม กำหนดขึ้นโดยถือเอาหลักการและทางปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าดีสำหรับปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังและสะดวกต่อการบริหารงานเรือนจำ โดยอาศัยแนวความคิดที่เห็นสอดคล้องต้องกัน ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ และอาศัยหลักสำคัญของระบบการราชทัณฑ์ที่นิยมใช้

⁴⁰ คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (ผู้แปล) (น. 10). เล่มเดิม.

⁴¹ กติกาฯ ข้อดังกล่าว ถือว่าเป็นกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม เพราะเป็นภาคี.

⁴² จาก มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 1, 17), กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ, และฉัฐวิสา ฉัตรไพฑูริย์, 2547, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนากระบวนการ ยุติธรรม.

ปฏิบัติในแต่ละประเทศเป็นเกณฑ์⁴³ กฎฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1955 และสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติได้เห็นชอบแล้ว โดยมติที่ 663 ซี (24) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1957 และมติที่ 2076 (62) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1977⁴⁴ โดยมีประเทศสมาชิกรวม 57 ประเทศ ได้ให้สัตยาบันรับรองกฎมาตรฐานดังกล่าว รวมถึงประเทศไทยด้วย และองค์การสหประชาชาติยังได้พยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามกฎมาตรฐานดังกล่าว โดยกำหนดเป็นมาตรการให้ประเทศสมาชิกรับทราบและปฏิบัติในปี ค.ศ. 1984

ในปัจจุบันเนื่องจากได้มีการรณรงค์ทางด้านสิทธิมนุษยชนจากองค์การสหประชาชาติ และรัฐบาลของประเทศต่างๆ ประกอบกับความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (Penology) ได้พัฒนามากขึ้นตามลำดับประเทศต่างๆ ได้บัญญัติกฎหมายที่ให้หลักประกันสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขังมากขึ้น นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาเห็นว่าการลงโทษด้วยวิธีการนำผู้กระทำความผิดมาจำคุกเพื่อการแก้ไขบำบัดเดิมเป็นเพียงผลพลอยได้จากการจำคุกเพื่อแก้แค้นทดแทน แต่ปัจจุบันการปรับปรุงแก้ไขบำบัดได้กลับกลายมาเป็นวัตถุประสงค์หลักในการลงโทษแทนที่วัตถุประสงค์เดิม

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการลงโทษที่ถือได้ว่าเป็นหลักการแห่งความมีมนุษยธรรมให้กับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งให้หลักประกันขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขังซึ่งเป็นหลักประกันให้กับผู้ต้องราชทัณฑ์หรือผู้กระทำความผิดว่าเมื่อต้องโทษแล้วอย่างน้อยที่สุดจะได้รับการปฏิบัติที่มีมาตรฐานแห่งความมีมนุษยธรรมอันเป็นการนำเจตนารมณ์แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาสู่ระบบการราชทัณฑ์ของนานาประเทศรวมทั้งการราชทัณฑ์ของประเทศไทยด้วย และปฏิเสธการลงโทษที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือวิธีการลงโทษที่โหดร้ายและผิดมนุษยธรรมในเรือนจำ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต้นนี้จะใช้แก่ผู้ต้องขังทุกคน โดยปราศจากเลือกปฏิบัติกับนักโทษใดๆ ประเภท ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต้นนี้ได้วางหลักการขั้นต่ำสำหรับใช้ปฏิบัติต่อนักโทษในประเทศต่างๆ และค่านิยมอันสำคัญของหลักการนี้ได้แก่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งรัฐบาลประเทศต่างๆ ควรให้ความสำคัญและยอมรับรวมทั้งปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้โดยการบัญญัติกฎหมายและมีมาตรการทางด้านการปกครองต่างๆ ที่

⁴³ การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย อารีลักษณ์ สินธพพันธ์, 2531, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁴ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 1, 17). เล่มเดิม.

ยอมรับและรับรองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้มาตรการทางวินัยเพื่อเป็นการลงโทษการขังเด็ยนั้นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำได้วางหลักการไว้ดังนี้

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางวินัยของผู้ต้องขังไม่ควรเคร่งครัดเกินไปกว่าที่จำเป็นเพื่อให้เขาอยู่ภายใต้การควบคุมและปฏิบัติตามคำสั่ง⁴⁵

ข้อ 27 การรักษาระเบียบวินัยในเรือนจำเป็นเรื่องสำคัญยิ่งแต่ทั้งนี้จะต้องเป็นไปเพื่อความจำเป็นในการรักษาความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในเรือนจำนั้น

ข้อ 28 (1) การจัดการเรื่องระเบียบวินัยภายในเรือนจำจะต้องไม่ใช้วิธีการให้นักโทษด้วยกันเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการทางวินัยกับนักโทษคนอื่น

(2) หลักเกณฑ์ในข้อนี้ไม่กระทบต่อระบบการให้นักโทษมีโอกาสฝึกฝนการดูแลตนเองภายใต้กิจกรรมสังคม การศึกษาหรือกีฬาที่จัดในเรือนจำ ซึ่งนักโทษนั้นอยู่ในกลุ่มกิจกรรมดังกล่าวอันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบำบัดฟื้นฟูนักโทษ

ข้อ 29 เรื่องดังต่อไปนี้จะต้องพิจารณาไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับของหน่วยงานราชการของประเทศเสมอ

- (1) การกำหนดว่ากรณีใดเป็นความผิดทางวินัย
- (2) ชนิดและระยะเวลาในการลงโทษทางวินัย
- (3) หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดโทษทางวินัยนั้น

ข้อ 30 (1) การลงโทษทางวินัยแก่นักโทษจะกระทำมิได้เว้นแต่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในกฎหมายและข้อบังคับ และนักโทษจะได้รับโทษซ้ำในความผิดเดียวกันนั้นไม่ได้

(2) ก่อนที่จะมีการลงโทษจะต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษและต้องให้โอกาสแก่นักโทษนั้นตามสมควรในการแก้ข้อกล่าวหา อีกทั้งหน่วยงานราชการจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงให้ได้ความก่อนว่านักโทษนั้นได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาจริงหรือไม่

(3) ในกรณีจำเป็นและหากเป็นไปได้นักโทษควรได้รับอนุญาตให้มีผู้ช่วยเรียบเรียงในการทำคำให้การแก้ข้อกล่าวหา

ข้อ 31 การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรง การขังไว้ในห้องมืด ตลอดจนโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด

ข้อ 32 (1) การลงโทษโดยให้ขังไว้ในที่คับแคบหรือให้ลดอาหารจะกระทำมิได้เว้นแต่เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ได้ตรวจร่างกายนักโทษผู้นั้นและได้รับรองความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรว่านักโทษผู้นั้นแข็งแรงพอที่จะรับการลงโทษนั้นได้

⁴⁵ From *The United Nations and Crime Prevention* (p. 53-61), By United Nations, 1991.

(2) หลักเกณฑ์เดียวกันนี้ให้ใช้กับการลงโทษอื่นที่จะเป็นการกระทบต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษและไม่ว่ากรณีใดๆ จะต้องไม่มีการลงโทษที่มีลักษณะขัดต่อหลักเกณฑ์ในข้อ 31

(3) เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำนั้นจะต้องไปตรวจเยี่ยมนักโทษรายนั้นในแต่ละวันตลอดระยะเวลาที่นักโทษผู้นั้นต้องโทษทางวินัยนั้นอีกทั้งจะต้องให้คำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงโทษทางวินัยนั้นตามความจำเป็นในกรณีที่พบว่าการลงโทษต่อไปอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษผู้นั้น

นอกจากข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดข้อมาตรฐานขั้นต่ำที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางวินัยโดยตรงแล้วยังได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องในทางอ้อมซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับแจ้ง และการร้องทุกข์

1) เมื่อแรกจับตัวผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับแจ้งในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับในเรือนจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่เองหรือโดยการร้องขอของตน

2) ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำในท้องที่นั้นหรือในส่วนกลางหรือต่อศาลอย่างเป็นทางการ โดยไม่ถูกตรวจสอบในเรื่องราวที่ร้องทุกข์ และมีโอกาสที่จะแจ้งด้วยวาจาต่อพนักงานสอบสวนในเรื่องนี้โดยปราศจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

3) คำร้องทุกข์ทุกฉบับจะต้องได้รับการดำเนินการตรวจสอบโดยทันทีและได้รับคำตอบโดยไม่ชักช้าแต่จะปรากฏหลักฐานไม่เพียงพอ

ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวเพื่อจุดประสงค์ในการป้องกันสิทธิผู้ต้องขังในขณะที่เริ่มต้นเข้าสู่เรือนจำเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดหรือละเมิดข้อบัญญัติในเรือนจำเนื่องจากว่าสังคมภายในเรือนจำแตกต่างจากสังคมภายนอก การกระทำบางอย่างนอกเรือนจำอาจถือเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แต่ภายในสังคมเรือนจำการกระทำบางอย่างอาจหมายความว่าถึงการกระทบถึงความมั่นคงหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยต่อสังคมภายในเรือนจำ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดการที่ผู้ต้องขังเข้าใหม่ทำการละเมิดโดยไม่เจตนาหรือไม่ทราบอาจทำให้ผู้ต้องขังบุคคลนั้นต้องเสียสิทธิหรือได้รับผลร้ายจากการถูกดำเนินการทางวินัยได้ ส่วนสิทธิการร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ต่อพนักงานสอบสวน หรือต่อศาลได้นั้นเป็นสิทธิที่จะต้องมีการตรวจสอบโดยหน่วยงานที่เหนือกว่าหรือองค์กรภายนอกเนื่องจากว่าผู้ต้องขังอยู่ภายในเรือนจำเป็นระบบปิดเป็นส่วนใหญ่ (เว้นแต่เรือนจำแบบเปิดหรือทัณฑสถานเปิด) ซึ่งการกินอยู่หลับนอนใกล้ชิดเฉพาะเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันและเจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งหากมีระยะเวลาการจำคุกเป็นเวลานานการสร้างอิทธิพลในหมู่ผู้ต้องขังด้วยกัน หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความประพฤติไม่เรียบร้อยอาจสร้างความยากลำบากให้

ผู้ต้องขังบางคนหรือการข่มเหงรังแก หรือการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องบางประการต่อผู้ต้องขังได้ ดังนั้น การให้สิทธิโดยตรงที่จะร้องเรียน หรือร้องทุกข์โดยไม่ถูกตรวจสอบข้อร้องเรียน หรือข้อร้องทุกข์ ก่อนต่อผู้มีอำนาจในการตรวจสอบอย่างใกล้ชิดอย่างผู้บัญชาการเรือนจำจะเป็น โอกาสที่แก้ปัญหาลงให้ผู้ต้องขัง ได้อย่างทันที่ที่สุด แต่ข้อร้องทุกข์หรือหนังสือร้องเรียนต่างๆ จะต้องผู้บัญชาการเรือนจำอย่างรวดเร็วและโดยตรงต่อผู้บัญชาการจะเป็นหลักประกันที่ดีที่สุด และปัญหาจะได้รับการแก้ไขเร็วที่สุดหากผู้บัญชาการเรือนจำใช้อำนาจอย่างเป็นภาวะวิสัย

2.4.2.4 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2550 อนุสัญญามีผลใช้บังคับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 ซึ่งมีข้อกำหนดทั้งหมด 37 ข้อ ซึ่งในอนุสัญญาลบับนี้ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขังเดี่ยวซึ่งควรพิจารณาได้แก่

ข้อ 10 (1) รัฐภาคีแต่ละรัฐต้องประกันว่าการศึกษาและข้อสนเทศเกี่ยวกับการห้ามการทรมานเข้าไปบรรจุอย่างสมบูรณ์ในหลักสูตรการฝึกอบรมบุคคลากรที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ทั้งที่เป็นพลเรือนหรือทหาร พนักงานทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว การสอบสวน หรือการปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการถูกจับ การกักขัง หรือการจำคุก ไม่ว่าในรูปแบบใด

(2) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐนำข้อห้ามนี้เข้าไปบรรจุอยู่ในกฎหมายหรือคำสั่งที่ออกมาเกี่ยวกับหน้าที่และภารกิจของบุคคลเหล่านั้น

ข้อ 11 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณาทบทวนอย่างเป็นระบบสำหรับกฎหมาย คำสั่ง วิธีการและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการถูกจับ การกักขัง และการจำคุก ไม่ว่าในรูปแบบใดในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตนเพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดมีกรณีการทรมานขึ้น

ข้อ 16 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐรับที่จะป้องกันมิให้มีการกระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ย่ำยีศักดิ์ศรีที่ไม่ถึงกับเป็นการทรมานตามที่นิยามไว้ในข้อ 1 เกิดขึ้นในอาณาเขตอำนาจรัฐของตนเมื่อการกระทำเช่นว่านั้นได้กระทำโดยหรือด้วยการขู่ข่ม หรือความยินยอม หรือความรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันธกรณีทั้งปวงใน ข้อ 10 ข้อ 11 และข้อ 13 ให้นำมาใช้บังคับโดยการ

ใช้แทนที่การกล่าวถึงการทรมาน หรือการกล่าวถึงการประตบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

2.4.2.5 ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1975)

ปฏิญญาฯ ดังกล่าว ถือเป็นมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะเจาะจง ในเรื่องการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็น การทรมาน ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อบุคคลทั่วไป แต่ในที่นี้ ขอนำมาพิจารณากับจำผู้ต้องขังด้วย เพราะผู้ต้องขัง ก็คือ มนุษย์ ที่เป็นบุคคลที่จะต้องออกไปใช้ชีวิต ในสังคมเหมือนกัน เพียงแต่ขณะนั้น เขาต้องถูกควบคุมตัวเพื่อรอการพิสูจน์ความผิดของตนในชั้น การพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น⁴⁶ และเมื่อมีการขังเดี่ยวจนเกิดเป็นผลร้ายแก่จิตใจของผู้ต้องขัง จึง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำ ปฏิญญาฯ ดังกล่าวมาพิจารณาด้วย ดังนี้

ข้อ 1. (1) “โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญาฉบับนี้การกระทำทรมาน หมายถึง การกระทำ ใดๆ ก็ตาม ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะในด้านร่างกายหรือ จิตใจ โดย เป็นการกระทำโดยเจตนาที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งกระทำ ต่อบุคคลใดเพื่อที่จะบีบบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือที่ผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้น หรือเพื่อ เป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเอง ประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐาน ขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ

(2) “การกระทำทรมาน ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรงหรือจงใจ ของการปฏิบัติหรือ การลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ข้อ 2. “การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการทรมานหรือการปฏิบัติหรือ การลงโทษอื่นที่ เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นความผิดที่กระทำ ต่อบุคคลที่ความเป็นมนุษย์ และพึงถูกประณาม โดยเหตุที่เป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การ สหประชาชาติ และยังเป็น การล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศ ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”

⁴⁶ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 30-33). เล่มเดิม.

ข้อ 4. “แต่ละประเทศ จะต้องวางมาตรการเข้มแข็งที่จะป้องกันการกระทำทรามานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามกรอบอำนาจของประเทศนั้น”

ข้อ 8. “บุคคลใดที่ถูกระทำทรามาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่น ที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการกระทำหรือการขู่ข่ม ส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ให้มีสิทธิทำคำร้องทุกข์ต่อองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง และคำร้องทุกข์นั้นพึงได้รับการไต่สวนอย่างเป็นธรรม”

2.4.2.6 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials, 1979)⁴⁷

ประมวลฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติ โดยมีมติที่ 34/169 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1979 ซึ่งตามประมวลฉบับนี้ คำว่า “เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย” ให้รวมถึงเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทุกประเภท ไม่ว่าจะได้รับการแต่งตั้ง หรือการเลือกตั้งที่มีอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ดังนั้นจึงได้นำประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย เพราะ “ผู้พิพากษา” ก็คือ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย โดยต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการขังเดี่ยวผู้ต้องขังซึ่งกระทบต่อศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังแล้ว ยังต้องกระทำตามกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ที่มีต่อปัญหาของการกระทำทรามานและการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง มีดังนี้

ข้อ 2. “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน”

ข้อ 5. “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใด ไปกระทำการหรือขู่ข่มส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรามานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์...”

ปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่เป็นโทษทางวินัยนั้น ถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาถึงรายละเอียดของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ

⁴⁷ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 134-42). เล่มเดิม.

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหลายเรื่อง ดังนั้นการนำมาตรฐานสากลมาพิจารณาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อแนวทางปฏิบัติในประเทศไทย ที่เป็นมาตรฐานโดยตรง ก็คือ กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ แม้กฎ ดังกล่าว จะไม่ใช่กฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น การจะพิจารณาลงโทษเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการขังเดี่ยวซึ่งถือเป็นปัญหาในการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอย่างรุนแรง โดยสรุปจึงต้องดูรายละเอียดจากมาตรฐานดังนี้

- 1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
  - 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
  - 3) กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ
  - 4) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี
  - 5) ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
  - 6) ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย
- อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็มาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขัง เรื่องเหล่านี้ต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานเจ้าพนักงานเรือนจำก็มีส่วนสำคัญเพราะเป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยตรง จึงต้องคำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะไปละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหรือไม่ด้วย หรือเป็นการกระทำที่เหมาะสมหรือไม่

ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ก็คือ หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสากลของสหประชาชาติ จึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ในเรื่องการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งหากไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสากล ก็อาจเข้าข่ายการกระทำที่เป็นการทรมานและการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นในทางปฏิบัติ การนำมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติมาพิจารณาภายในประเทศใดประเทศหนึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหมายถึงความมั่นคงภายในประเทศนั้นๆ ด้วย การที่สหประชาชาติจะเข้าไปมีบทบาทภายในประเทศใดประเทศหนึ่ง ก็เป็นเรื่องยากอยู่แล้วที่จะกระทำได้ ดังนั้นในทางที่ดีที่สุดในประเทศนั้นเอง โดยเฉพาะประเทศไทยควรที่จะต้องพัฒนาและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนรวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น

2.5 หลักการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

การดำเนินการขังเดี่ยวเป็นเรื่องเฉพาะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเรือนจำกับผู้ต้องขัง เกิดจากกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำดังโดยมิได้เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของผู้ต้องขัง ดังนั้น การพิจารณาการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังจึงต้องคำนึงถึงความสามารถในการป้องกันและรักษาสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง และมีหลักประกันต่อความเป็นธรรมให้กับผู้ต้องขัง การดำเนินการโดยต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานของการขังเดี่ยวด้วยหลักการที่ว่า ผู้ต้องขังสมควรถูกขังเดี่ยวหรือไม่ มีเหตุผลใดสนับสนุนคนให้ปราศจากเงื่อนไขของกฎระเบียบของเรือนจำ เช่นเดียวกับมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกอื่นๆ ที่ต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานในการบังคับโทษจำคุก⁴⁸ สภาพการณ์ภายในเรือนจำการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังต้องประสบกับปัญหาหลายด้าน เช่น ความสะอาด ความเป็นอยู่หลับนอน ซึ่งต้องปฏิบัติตามระเบียบที่ทางราชการกำหนดผู้ต้องขังไม่สามารถใช้ชีวิตตามใจตนเองได้ สภาพเรือนจำของไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพแออัด อากาศไม่ถ่ายเท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนจำในต่างจังหวัดที่มีสภาพเรือนจำค่อนข้างเก่าและทรอมมาก ดังนั้นในบางครั้งผู้ต้องขังต้องอยู่ในสภาพคืนรนเพื่อเอาตัวรอดจากปัญหาเฉพาะหน้าที่ได้รับทำให้เกิดการแย่งชิง หรือฝ่าฝืนระเบียบข้อห้ามบางอย่างบางประการของเรือนจำ ซึ่งเป็นการยากที่ผู้ต้องขังมีทางเลือกอื่นๆ นอกจากนี้การอยู่รวมกันของผู้ต้องขังในเรือนจำที่แออัดทำให้ผู้ต้องขังมีอารมณ์ที่แปรปรวนได้จึงเป็นสาเหตุเกิดการกระทบกระทั่งกัน จนนำไปสู่การลงโทษที่มีลักษณะที่โหดร้าย กล่าวคือ การขังเดี่ยวนั่นเอง

การกำหนดโทษในลักษณะที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษเกี่ยวกับการขังเดี่ยว อย่างไรก็ตาม เรือนจำมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลที่สั่งจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องขัง แต่สิทธิของผู้ต้องขังก็ยังมีอยู่โดยเรือนจำต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงจะมีได้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และเรือนจำมิได้มีบทบาทในการกำหนดข้อจำกัดใดๆ ที่อาจสร้างความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมให้แก่ผู้ต้องขังอีก ซึ่งในทางตรงกันข้าม เรือนจำควรดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อลดความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำและชีวิตเสรีภายนอกเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ และกลับสู่สังคมอย่างปกติสุขตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษ

2.5.1 วัตถุประสงค์เกี่ยวกับการขังเดี่ยว

การขังเดี่ยวผู้ต้องขังในอดีต ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม จะมีระเบียบวินัยของเรือนจำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ การลงโทษขังเดี่ยวก็นับเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ใช้ลงโทษผู้ต้องขังซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงโทษก็เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความทรมานและลงโทษให้สาสมกับ

⁴⁸ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 21). เล่มเดิม.

ความคิดที่ได้เกิดขึ้น แต่เนื่องจากในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นถึงการกระทำที่เป็นการทรมาณ ทารุณ โหดร้าย ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลายประเทศจึงได้ลงนามในปฏิญญาฉบับต่างๆ ของสหประชาชาติเพื่อต่อต้านการกระทำทรมาณ ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว

ลักษณะของการลงโทษชั่งเตี้ยในปัจจุบันมีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังมากขึ้น การจะลงโทษผู้ต้องขังได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการสอบสวนที่ถูกต้องและเป็นธรรม การให้สิทธิผู้ต้องขังได้แก้ตัวในข้อหาของตน จากการที่นานาอารยประเทศได้พัฒนารูปแบบของการลงโทษทางวินัยเรื่องการชั่งเตี้ยให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานสูงกว่าเดิม โดยไม่เป็นการไปทรมาณต่อผู้ต้องขังหรือละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง อีกทั้งมีการประเมินผลทางด้านการลงโทษในหลายด้าน เช่น ทางด้านการแพทย์ต่อเนื้อตัวร่างกายหรือทางด้านจิตใจของผู้ต้องขัง เป็นต้น ประเทศไทยก็ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้กำหนดลักษณะการลงโทษทางวินัยเรื่องการชั่งเตี้ยที่จะใช้กับผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย และกำหนดผู้มีอำนาจในการลงโทษเอาไว้ตามกรอบของกฎหมาย แต่ระยะเวลาในการชั่งเตี้ยและการดูแลเอาใจใส่ผู้ต้องขังก็น่าจะยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควรจึงอาจมีลักษณะเป็นการทรมาณและทารุณเหมือนเช่นในอดีต

ดังนั้น จึงสมควรที่จะศึกษาการชั่งเตี้ยในประเทศไทย เพื่อพิจารณาว่ากฎหมายและทางปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว เป็นการกระทำทรมาณต่อผู้ต้องขังหรือไม่ และสมควรบัญญัติให้การชั่งเตี้ยที่มีลักษณะเป็นการทรมาณทารุณผู้ต้องขังมีต่อไปหรือไม่ จึงแยกวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

2.5.1.1 การชั่งเตี้ยที่เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย

วัตถุประสงค์ในการชั่งเตี้ยผู้ต้องขังเพื่อความปลอดภัยแท้จริงแล้วเป็นมาตรการแยกขัง ซึ่งไม่ใช่การใช้มาตรการอันเนื่องจากการกระทำผิดวินัยแต่เป็น “มาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัย” ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าจะรวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตนโดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขังให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น⁴⁹ ทั้งนี้ เรือนจำจะมีระบบการจำแนกผู้ต้องขังที่ชัดเจนเพื่อแยกผู้ต้องขังรายใดมีแนวโน้มในการหลบหนีหรือก่อเหตุร้ายขึ้นในเรือนจำ ซึ่งทางเรือนจำจะมีการตรวจตราผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยอาศัยข้อมูลลักษณะนิสัยของผู้ต้องขังเป็นปัจจัยประกอบการพิจารณา⁵⁰ เมื่อผู้ต้องขังนั้นอาจบุคคล

⁴⁹ กฎกระทรวง ข้อ 42.

⁵⁰ หลักทัณฑ์วิทยา (น. 373). เล่มเดิม.

อันตรายและอาจสร้างความวุ่นวายขึ้น รวมถึงผู้ต้องขังที่เป็นพ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่ หรือในกรณีผู้ต้องขังนั้นเป็นผู้ป่วย เช่น ป่วยทางจิต จิตบกพร่อง มีอาการคุ้มคลั่ง จึงจำเป็นที่จะต้องแยกผู้ต้องขังเหล่านี้เพื่อขังเดี่ยว ซึ่งการขังเดี่ยวในลักษณะนี้จะไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน การปล่อยผู้ต้องขังออกจากหลังขังเดี่ยวก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์โดยประเมินจากแพทย์หรือผู้บัญชาการเรือนจำแห่งนั้นๆ อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปในกรณีชาวสเปนกับฝรั่งเศสอธิบายว่าการขังเดี่ยวหรือแม้แต่การแยกขังก็ตาม ไม่ควรถูกใช้เป็นมาตรการถาวร⁵¹

2.5.1.2 การขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัย

วัตถุประสงค์การใช้มาตรการควบคุมและวินัยปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาควบคู่กันเสมอ เพราะต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานเรือนจำและทัณฑสถานอย่างใกล้ชิด จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ก็โดยที่ว่าการควบคุม ซึ่งได้แก่ การควบคุมมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีและดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม อันเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ที่มีความสำคัญต่อการปกครองเรือนจำและทัณฑสถานอย่างยิ่ง ส่วนการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขัง หมายถึง การฝึกฝนอบรมผู้ต้องขังให้ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สอดคล้องกับกระบวนการปฏิบัติในการปรุงแต่งแก้ไข และเสริมสร้างการพัฒนาวินัยตนเองของผู้ต้องขังควบคู่กันไปด้วย⁵²

การขังเดี่ยวในลักษณะนี้อันเนื่องมาจากผู้ต้องขังประพฤติผิดระเบียบวินัยของเรือนจำจึงอาจถูกลงโทษได้หลายลักษณะ เช่น การลดชั้น การภาคทัณฑ์ เป็นต้น “การขังเดี่ยว” นั้นเป็นการปฏิบัติของทางเรือนจำ ในปัจจุบันดำเนินการโดยการแยกผู้ต้องขังที่ต้องถูกใช้มาตรการขังเดี่ยวไปคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นคนเดียว โดยเฉพาะไม่ปะปนกับผู้ต้องขังอื่นห้ามการพูดคุยติดต่อกับผู้ต้องขังอื่น⁵³ จะพูดคุยได้เฉพาะกับเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีหน้าที่ตรวจการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนดเท่านั้น พัสดีเรือนจำจะต้องจัดเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราการขังเดี่ยวและตรวจตราการเจ็บป่วย การขังเดี่ยวไม่ใช่การแยกขัง แต่เป็นอีกมาตรการหนึ่งแยกต่างหากไปจากมาตรการทางวินัยและสามารถนำมาใช้ได้เป็นผลดีเพราะทำให้ผู้ต้องขังไม่สูญเสียสิทธิจากการบังคับใช้มาตรการทางวินัย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมากในการตีความกฎหมายในระดับเจ้าพนักงานเรือนจำและเกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงานทำให้ผู้ต้องขังสับสนว่า

⁵¹ การบริหารงานเรือนจำตามแนวทางสิทธิมนุษยชน (น. 96). เล่มเดิม.

⁵² หลักทัณฑวิทยา (น. 373). เล่มเดิม.

⁵³ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

ตนเองถูกลงโทษทางวินัยหรือการแยกชั้นจากมาตรการเพื่อความปลอดภัย การขังเดี่ยว จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵⁴

- 1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พักติขึ้นไป
- 2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี
- 6) คำสั่งของต้องห้าม

2.5.1.3 ห้องขังมืด

วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังในห้องขังมืด⁵⁵ เพื่อความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำได้กำหนดให้ผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนวินัยเรือนจำขังห้องมืด ไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกิน 2 วัน ในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบของแพทย์ ซึ่งในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีการยกเลิกการลงโทษในลักษณะดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามยังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อยู่เช่นเดิม ซึ่งหลักเกณฑ์การลงโทษขังห้องมืด จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵⁶

- 1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนืองๆ
- 2) พยายามหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
- 3) ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
- 4) จงใจหลีกเลียงการทำงาน
- 5) จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา
- 6) พยายามหลบหนี

หากเปรียบเทียบการขังเดี่ยวกับการขังห้องมืด ปัจจุบันมีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังโดยผู้มีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวคือ ผู้บัญชาการเรือนจำ มีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระยะเวลา 3 เดือน⁵⁷ และพักติมีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระยะเวลา 1 เดือน⁵⁸ ตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทยไม่ได้กำหนดลักษณะห้องขังเดี่ยวเอาไว้แต่จากการสอบถามเจ้าหน้าที่เรือนจำได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้ ขนาดของห้องขังเดี่ยวมีความกว้างเท่ากับผู้ต้องขังกางแขน

⁵⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

⁵⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35 (7).

⁵⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 112.

⁵⁷ กฎกระทรวง, ข้อ 113.

⁵⁸ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

ออกเท่านั้น มีกำแพงปูนทั้ง 3 ด้านและประตูสำหรับเข้า ซึ่งห้องที่ใช้ลงโทษขังเดี่ยวมีการสร้างพร้อมๆ กับเรือนจำและไม่ได้รับการปรับปรุงอีกเลยจึงมีลักษณะเก่าและโทรมมาก มีเตียงนอนอยู่ในตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนจำต่างจังหวัดที่ไม่มีการปรับปรุงห้องน้ำจะมีลักษณะเป็นถังไม้เอาไว้อูจจาระและปัสสาวะในที่เดียวกันย่อมส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วทั้งห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ ห้องในลักษณะเช่นนี้จะมีความร้อนสูงในเวลากลางวันเนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณกลางแจ้ง อาจทำให้ผู้ที่เข้าไปอยู่ได้รับความร้อนและทรมานได้ เมื่อเข้าไปอยู่เป็นระยะเวลา 3 เดือน อาจทำให้สุขภาพจิตของผู้ต้องขังเสียไป จึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในการลงโทษกับลักษณะเช่นนี้ ในส่วนของการขังห้องมีด ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการขังกำหนดระยะเวลา 2 วัน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการลงโทษในลักษณะนี้แล้ว เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่า การขังเดี่ยวมีระยะเวลาการลงโทษที่ยาวนานกว่าการขังห้องมีดแต่ในปัจจุบันก็ยังมีการใช้การลงโทษขังเดี่ยวกันอยู่ในทุกๆ เรือนจำ

จากลักษณะและการขังเดี่ยวผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎกระทรวงฯ ของไทยดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการลงโทษขังเดี่ยวแล้ว อาจเป็นกรณีเข้าข่ายการกระทำทรมาน และละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อผู้ต้องขังได้ แม้กฎหมายจะบัญญัติอนุญาตให้ลงโทษได้แต่การขังเดี่ยวระยะเวลานานก็อาจเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังได้ เพราะเมื่อขังเดี่ยวแล้ว ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างยิ่งโดยเฉพาะด้านจิตใจ และหากพิจารณาในอารยประเทศและในมาตรฐานสากล ก็บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าห้ามลงโทษที่เป็นการทรมานผู้ต้องขัง

2.5.2 การดำเนินกระบวนการขังเดี่ยว

ตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ได้กำหนดมาตรฐานในการลงโทษทางวินัยไว้ 9 ประการ ซึ่งมาตรการลงโทษการขังเดี่ยวอยู่ในมาตรา 35 (6) ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวเป็นการลงโทษที่มาจากผู้ต้องขังนั้นกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการลงโทษทางวินัยก่อน

2.5.2.1 การลงโทษทางวินัยมีดังต่อไปนี้

(1) ภาคทัณฑ์ ซึ่งได้แก่การเรียกตัวผู้ต้องขังมาว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน⁵⁹ ให้พยายามประพฤติตัวอยู่ในวินัยต่อไป ซึ่งการใช้มาตรการว่ากล่าวตักเตือนหรือการภาคทัณฑ์นี้จะกระทำได้เมื่อการกระทำผิดวินัยเป็นกรณีที่ไม่ร้ายแรงและผู้ต้องขังได้สำนึกตนเองถึงการกระทำผิดวินัยที่ได้กระทำไปแล้ว⁶⁰ แนวทางในการปฏิบัติของเรือนจำในปัจจุบันมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำในระดับใดเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัย

⁵⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 105.

⁶⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 104.

จึงต้องถือว่าการดำเนินการตามมาตรานี้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานทุกระดับชั้นที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาสามารถกล่าวตักเตือนได้และเมื่อได้กล่าวตักเตือนแล้วในทางปฏิบัติมักมีการให้ผู้ต้องขังลงชื่อรับทราบการว่ากล่าวตักเตือน

(2) งดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลา เนื่องจากมีการจัดชั้นของนักโทษเด็ดขาดออกเป็น 6 ชั้น⁶¹ เรียงตามลำดับจากชั้นสูงไปชั้นต่ำดังนี้ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก ซึ่งในแต่ละชั้นจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความสะดวกบางประการตามที่กฎหมายกำหนดเช่น นักโทษชั้นเยี่ยมได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกเดือนละห้าวัน⁶² (หมายความว่า จำคุก 1 เดือนได้รับวันลดโทษจำคุก 5 วัน) นักโทษชั้นดีมากได้รับวันลดโทษจำคุกเดือนละ 4 วัน เป็นต้น การเลื่อนชั้นของนักโทษปกติจะกระทำกันปีละ 2 ครั้งคือในเดือนมิถุนายนและเดือนธันวาคมของทุกปี⁶³ การเลื่อนหรือลดชั้นเป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำที่ผู้ต้องขังถูกคุมขังอยู่ และลดหรือเลื่อนได้ครั้งละหนึ่งชั้น แต่การเลื่อนชั้นก่อนเวลาที่กำหนดไว้หรือเลื่อนข้ามชั้นต้องได้รับการอนุมัติจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ การใช้มาตรการงดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลานั้น คือ การที่เมื่อถึงกำหนดเวลาการเลื่อนชั้นจะงดการเลื่อนชั้นมิให้ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยขึ้นไปสู่ชั้นที่สูงกว่าเดิม โดยกำหนดระยะเวลาการงดไว้อาจเป็นสามเดือน หรือหกเดือนแล้วแต่กรณีว่าผู้มีอำนาจระดับใดเป็นผู้ออกคำสั่งในการสั่งใช้มาตรการทางวินัย การงดการเลื่อนชั้นจะกระทำได้ในกรณีดังนี้⁶⁴

- 1) พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวกลับมา
- 2) นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ
- 3) นำสิ่งของซึ่งไม่ใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาต
- 4) ทำให้ของหลวงหรือของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท
- 5) ทำให้เกิดติดขัดในการทำงานของผู้ต้องขังอื่นโดยประมาท

(3) การลดชั้น มาตรการลดชั้นถือเป็นมาตรการที่สำคัญและอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง เป็นอย่างมากมาตรการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบไปถึงประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นต้นว่า ต้องถูกมาตรการที่พ่วงแถมจากการลดชั้นเนื่องจากกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังที่ถูกลดชั้นจากการกระทำความผิดวินัยอาจต้องถูกตัดวันที่ได้รับการลดโทษจำคุกซึ่งเป็นประโยชน์ที่

⁶¹ กฎกระทรวง, ข้อ 44.

⁶² กฎกระทรวงฉบับที่ 8, ข้อ 1.

⁶³ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อน ลดชั้นนักโทษเด็ดขาด พ.ศ. 2536, ข้อ 5.

⁶⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 107.

ได้รับตามชั้นของผู้ต้องขังแล้วแต่กรณีความผิดตามที่กำหนด⁶⁵ นอกจากนั้นการเลื่อนลดชั้นต้องดำเนินการตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์⁶⁶ ซึ่งได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย ซึ่งมาตรการลดชั้นจะถูกนำมาใช้กรณีผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยดังนี้

1) กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของหลวงหรือของผู้อื่น หรือกระทำให้การทำงานของผู้ต้องขังอื่นติดขัดโดยเจตนาแต่ไม่เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

2) กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งต่ำกว่าพัสติลงมา

3) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง

4) เล่นการพนัน

5) ดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่ ฝิ่น หรือเสพของเมาอื่นๆ

6) คำสั่งของต้องห้าม

(4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือนวันไว้แต่ในกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ต้องขังในเรือนจำจะได้รับการเยี่ยมเยียนจากญาติพี่น้อง มิตรสหายภายใต้ข้อบังคับซึ่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดขึ้นและประกาศให้เป็นที่เปิดเผย⁶⁷ ซึ่งการเยี่ยมได้กำหนดข้อปฏิบัติของผู้ที่เข้ามาติดต่อเพื่อกิจธุระหรือการเข้าเยี่ยมเยียนผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นนั้นปัจจุบันอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้ออกระเบียบดังกล่าวกำหนดหลักปฏิบัติไว้แล้ว ซึ่งการได้รับการเยี่ยมนี้หากผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยอาจถูกงด หรือห้ามการเยี่ยมได้ แต่มีข้อสงสัยว่าตามกฎหมายไม่ได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องขังที่จะต้องแจ้งให้ญาติ หรือมิตรสหายได้ทราบถึงการถูกตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกดังกล่าวได้ การดำเนินการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือนนั้นกระทำได้ต่อเมื่อผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยในกรณีดังต่อไปนี้

1) ประพฤติผิดระเบียบ หรือข้อบังคับอันมีไว้สำหรับการเยี่ยมหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก

2) พยายามหลบหนี หรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา

3) นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ

4) นำสิ่งของซึ่งไม่ใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยไม่ได้รับอนุญาต

⁶⁵ กฎกระทรวง ฉบับที่ 8, ข้อ 4.

⁶⁶ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อนและลดชั้นนักโทษเด็ดขาด พ.ศ. 2536 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551.

⁶⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 7.

(5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนบางอย่าง “ประโยชน์” ในความหมายนี้หมายความถึงประโยชน์ที่ทางราชการมอบให้ตามกฎหมาย เช่นการให้ความสะดวกบางสิ่งบางอย่างในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้ เช่นอาจเป็นการเลื่อนชั้น การแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ⁶⁸ การลาไม่เกินสี่วันต่อครั้งเกี่ยวกับความจำเป็นที่เห็นประจักษ์เกี่ยวกับกิจธุระในครอบครัว⁶⁹ (ห้ามออกนอกราชอาณาจักรและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด) เป็นต้น ส่วนคำว่า “รางวัล” นั้นหมายความว่า เป็นกรณีที่นักโทษเด็ดขาดได้ทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือ “คนต้องขัง” และ “คนฝาก” สมัครงานอย่างอื่นนอกจากงานความสะอาดหรืออนามัย หรือการสุขาภิบาลของเรือนจำและการงานที่ทำนั้นอาจคำนวณเป็นราคาค่าเงินได้ ซึ่งผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในการทำงาน⁷⁰ แต่รายได้ที่เกิดจากการทำงานนั้นถูกกำหนดให้หักค่าใช้จ่ายก่อนแล้วจ่ายเป็นรางวัลสำหรับผู้ต้องขัง⁷¹ ซึ่งรางวัลดังกล่าวอาจถูกงดหรือลดเสียได้ทั้งหมดหรือบางส่วน “การลดรางวัล”⁷² นั้นเนื่องมาจากการกระทำความผิดวินัยดังต่อไปนี้

- 1) ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย
- 2) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นในขณะที่ทำงาน
- 3) ละทิ้งหรือเพิกเฉยต่องานอันเป็นหน้าที่

“การงดรางวัล”⁷³ กระทำได้เมื่อเกิดกรณีเช่นเดียวกับการลดรางวัล โดยมีผลเสียหายเกิดขึ้นและผู้ต้องขังได้กระทำความผิดในกรณีนั้นๆ โดยจงใจที่จะให้มีความเสียหายเกิดขึ้น

(6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน “การขังเดี่ยว” ในทางปฏิบัติของทางเรือนจำในปัจจุบันดำเนินการ โดยการแยกผู้ต้องขังที่ต้องถูกใช้มาตรการขังเดี่ยวไปคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นคนเดียวโดยเฉพาะไม่ปะปนกับผู้ต้องขังอื่นห้ามการพูดคุยติดต่อกับผู้ต้องขังอื่น⁷⁴ จะพูดคุยได้เฉพาะกับเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีหน้าที่ตรวจการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนดเท่านั้น และพัศดีเรือนจำจะต้องจัดเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราการขังเดี่ยวและตรวจตราการเจ็บป่วย การขังเดี่ยวไม่ใช่การแยกขังซึ่งมาตรการแยกขังไม่ใช่การใช้มาตรการอันเนื่องจากการกระทำผิดวินัย แต่เป็น

⁶⁸ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) เรื่องกำหนดความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเรื่องการแก้ไขข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 3 เรื่องกำหนดความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2480 ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2533.

⁶⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 32.

⁷⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 25.

⁷¹ กฎกระทรวง, ข้อ 59-64.

⁷² กฎกระทรวง, ข้อ 109.

⁷³ กฎกระทรวง, ข้อ 110.

⁷⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

“มาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัย” ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าจะรวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขังให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น⁷⁵ ซึ่งเป็นอีกมาตรการหนึ่งแยกต่างหากไปจากมาตรการทางวินัย ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมากในการตีความกฎหมายในระดับเจ้าพนักงานเรือนจำและเกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงานทำให้ผู้ต้องขังสับสนว่าตนเองถูกลงโทษทางวินัยหรือการแยกขังจากมาตรการเพื่อความปลอดภัย การใช้มาตรการขังเดี่ยว จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁷⁶

1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พัศดีขึ้นไป

2) วิวาทกับผู้ต้องขังตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป

3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป

4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป

5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี

6) คำสั่งของต้องห้าม

คำว่า “กระด้างกระเดื่อง” หมายถึง ไม่ยอมอ่อนน้อม เช่น พระราชายกทัพไปปราบเจ้าประเทศราชที่กระด้างกระเดื่อง มีข่าวว่าเขาอาจถูกไล่ออกเพราะยุยงคนงานให้กระด้างกระเดื่องขัดคำสั่งผู้บริหาร⁷⁷

ดังนั้น การกระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบัญชาการเรือนจำ หมายถึงผู้ต้องขังนั้น ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานลงโทษผู้ต้องขังบางรายไม่เป็นไปตามขั้นตอนซึ่งในบางครั้งผู้ต้องขังขัดขืนคำสั่งกระด้างกระเดื่องต่อเจ้าหน้าที่ทั่วไปแต่ก็ถูกนำตัวไปลงโทษขังเดี่ยว

(7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกินสองวันในสัปดาห์หนึ่งโดยความเห็นชอบของแพทย์ ซึ่งจะต้องให้แพทย์ตรวจห้องมืดที่จะใช้คุมขังว่าไม่เป็นการผิคนามัยอย่างร้ายแรง⁷⁸ เช่น สกปรก อาจทำให้เกิด โรคติดต่อ หรือมีสภาพที่กรงรัง ชำรุดทรุดโทรมจนน่าเชื่อได้ว่าอาจเป็น

⁷⁵ กฎกระทรวง, ข้อ 42.

⁷⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

⁷⁷ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. คำว่า กระด้างกระเดื่อง. สืบค้น 9 ตุลาคม 2557, จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=4418>

⁷⁸ กฎกระทรวง, ข้อ 119.

อันตรายต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกใช้มาตรการขังห้องมืด นอกจากนั้นก่อนดำเนินการใช้มาตรการดังกล่าวต้องให้แพทย์ตรวจสุขภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังก่อนดำเนินการอีกด้วยและแพทย์ต้องลงความเห็นว่าผู้ต้องขังมีสุขภาพร่างกายหรืออนามัยพร้อมที่จะใช้มาตรการขังห้องมืดได้และใช้มาตรการได้ไม่เกินสองวัน ในหนึ่งสัปดาห์แต่ไม่ได้กำหนดวิธีการขังห้องมืดว่าภายในกำหนดสองวันให้ใช้การขังติดต่อกันหรือไม่ การขังห้องมืดจะกระทำได้เมื่อ⁷⁹

- 1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่องๆ
- 2) พยายามทำร้ายหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
- 3) ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
- 4) จงใจหลีกเลี่ยงการทำงาน
- 5) จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา

(8) เขียนคราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที ในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเขียนคราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลา 30 วัน จากวันที่เขียนคราวที่แล้ว ถ้าเป็นผู้ต้องขังหญิงห้ามเขียน “การเขียน” เป็นการใช้มาตรการทางวินัยที่เป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายและเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน และหากพิจารณาตามสภาพของโทษเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษที่โหดร้ายทารุณและเป็นการกระทำทรมาณซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ออกเป็นระเบียบกรมราชทัณฑ์แจ้งเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามการใช้มาตรการเขียนผู้ต้องขังที่กระทำคามผิดวินัยทุกกรณี⁸⁰ แต่มาตรการเขียนยังปรากฏอยู่ในมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 จนถึงปัจจุบันรวมทั้งหลักเกณฑ์วิธีการเขียนที่ยังกำหนดไว้ในกฎกระทรวง⁸¹ การเขียนใช้ได้แต่เฉพาะนักโทษเด็ดขาดเท่านั้นและต้องคำนึงถึงลักษณะของบุคคลที่จะต้องรับกับมาตรการนี้ สภาพการณ์ของเรือนจำ และต้องเขียนรวดเดียวสำหรับความผิดในครั้งนั้นๆ ปกติประธานในการเขียนคือผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้แทนซึ่งเป็นข้าราชการเทียบเท่าชั้นประจำแผนกขึ้นไปมาเป็นประธาน และผู้ลงมือเขียนต้องเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำที่ไม่เคยมีสาเหตุกับนักโทษเด็ดขาดที่จะถูกใช้มาตรการมาก่อน การดำเนินการเขียนนั้นต้องให้นักโทษเด็ดขาดนอนคว่ำและเขียนที่ท่อนขาด้านบนไม่ให้ซ้ารอยหรือซ้าแนวกันวัสดุที่ใช้เขียนต้องเป็นหวาย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ในระหว่างการเขียนหากแพทย์เห็นว่าผู้ถูกเขียนจะทนการเขียนไม่ได้ให้แจ้งประธานและประธานจะต้องสั่งพักการเขียน โดยทันที เมื่อทำการเขียนเสร็จแล้วต้องให้แพทย์ตรวจร่างกายผู้ถูกเขียนและหากเห็นสมควร

⁷⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 112.

⁸⁰ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการยกเลิกระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 เรื่องการลงโทษเขียน พ.ศ. 2480 ลงวันที่ 12 เมษายน 2548 ในภาคผนวก ข.

⁸¹ กฎกระทรวง, ข้อ 117.

ให้ใส่ยาและสั่งให้รักษาพยาบาล การใช้มาตรการเช่นนั้นต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำความผิดดังต่อไปนี้⁸²

- 1) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
- 2) พยายามหรือทำร้ายเจ้าพนักงาน
- 3) พยายามหลบหนี
- 4) จัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งหน้า
- 5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่น หรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหาย

ขึ้น

(9) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 32 (6) วันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกเป็นผลมาจากกฎกระทรวงข้อ 44 ซึ่งกำหนดให้นักโทษเด็ดขาดต้องจัดอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่ง คือชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกต้องอยู่ในชั้นดีถึงชั้นเยี่ยมเท่านั้น⁸³ ส่วนชั้นกลางลงไปถึงชั้นเลวมากไม่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก และต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการพักการลงโทษมาใช้ด้วยโดยอนุโลม ซึ่งหากนักโทษเด็ดขาดชั้นดีถึงชั้นเยี่ยมเหล่านั้นทำความผิดวินัยอาจถูกใช้มาตรการตัดวันที่ได้รับการลดวันจำคุกได้ในจำนวนวันและในกรณีต่อไปนี้⁸⁴

- 1) ไม่เกิน 60 วันแต่ไม่น้อยกว่า 30 วัน กรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิด
  - (1) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
  - (2) ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายพนักงานเจ้าหน้าที่
  - (3) พยายามหลบหนี หรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา
  - (4) จัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งหน้า
  - (5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหายขึ้น
  - (6) กระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม
- 2) ไม่เกิน 30 วัน แต่ไม่น้อยกว่า 15 วันกรณีผู้ต้องขังได้กระทำความผิด
  - (1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่องๆ
  - (2) ก่อความวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง

⁸² กฎกระทรวง, ข้อ 113.

⁸³ กฎกระทรวงฉบับที่ 8 (2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ข้อ 1.

⁸⁴ กฎกระทรวงฉบับที่ 8 (2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ข้อ 4.

และหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 197 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2521 เรื่องตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก.

- (3) จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
  - (4) ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายผู้อื่น
  - (5) จงใจก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำแต่ไม่เกิดความเสียหายขึ้น
- 3) ไม่เกิน 15 วัน กรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดดังนี้
- (1) กระด้างกระเดื่องต่อนักงานเจ้าหน้าที่
  - (2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่น
  - (3) เล่นการพนัน
  - (4) ฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังที่มีจำนวนวันลดไม่ถึงกรณี ตาม 1) หรือ 2) หรือ 3) ให้ตัดวันลดโทษที่มีอยู่ทั้งหมด และจะใช้มาตรการลงโทษทางวินัยสถานอื่นอีกก็ได้ การกระทำอื่นๆ ของผู้ต้องขังนอกเหนือ⁸⁵

2.5.2.2 มาตรการในการขังเดี่ยว

จากที่กำหนดเป็นเงื่อนไขให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำพิจารณาใช้มาตรการทางวินัยในกรณีใดตามมาตรา 35 ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำมักเรียกกันว่า การกระทำผิด “นอกกรอบ” นั้น ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้ที่มีอำนาจพิจารณาใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่งที่เหมาะสมตาม (1)-(9) แต่ต้องมีใช้มาตรการเขียนซึ่งการใช้ดุลพินิจของผู้บัญชาการเรือนจำต้องใช้อย่างระมัดระวังและไม่ขัดกับกฎหมาย ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดที่ผู้ต้องขังได้เป็นผู้กระทำ นอกจากนี้ยังมีกรณีที่มีการกระทำความผิดวินัยซึ่งการกระทำความผิดวินัยนั้นเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาอยู่ด้วย⁸⁶ ซึ่งการกระทำความผิดอาญานั้นเป็นความผิดลหุโทษ⁸⁷ หรือความผิดตามมาตรา 45 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ความผิดฐานประทุษร้ายแก่ทรัพย์สินของเรือนจำ หรือฐานพยายามจะหลบหนี ในกรณีดังกล่าวกำหนดให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำใช้ดุลพินิจวินิจฉัยลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเหล่านั้น โดยใช้มาตรการทางวินัยตามมาตรา 35 แทนการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ซึ่งมีข้อที่ต้องพิจารณาทางวิชาการต่อไปในอนาคตว่าคดีอาญาที่ได้มีการดำเนินการทางวินัยแทนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติจะระงับลงหรือไม่⁸⁸ ซึ่งในวรรคสองของมาตรา 37 นี้ได้บัญญัติไม่ให้มีการตัดสิทธิ

⁸⁵ กฎกระทรวง, ข้อ 114.

⁸⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 37.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 102 ความผิดลหุโทษคือความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับเช่นว่ามานี้ด้วยกัน.

⁸⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 39.

ของเอกชนที่จะฟ้องร้องความผิดเหล่านั้นซึ่งย่อมหมาความว่าผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาต่อไปได้ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดการดำเนินการลงโทษวินัยผู้ต้องขัง มีกระบวนการที่กำหนดไว้สั้นๆ โดยมาตรา 35 วรรคแรกกำหนดว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้ว ลงโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถาน”⁸⁹ ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) “ขังเดี่ยว 3 เดือน” และกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 99 ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดว่า “ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จักต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่าตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่”⁹⁰ เท่านั้น เป็นกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ยังไม่ครอบคลุมแก่ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยอย่างเพียงพอ เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่มีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2479 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ การลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) กำหนดไว้สั้นๆ ว่า “ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน” โดยไม่ได้กำหนดลักษณะการขังเดี่ยวว่าเป็นเช่นไร อย่างไรก็ดี ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษขังเดี่ยวไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวข้อ 118 กำหนดว่า⁹¹ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น

ให้พัศดีจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อน และสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัยนั้นมีปัญหาในการตีความ แยกเป็นประเด็นดังนี้

ประการแรก การที่ให้แยกผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยออกจากผู้ต้องขังอื่น ซึ่งการแยกผู้ต้องขังในจุดนี้ยังมีความสับสนของผู้ปฏิบัติงานว่า การแยกผู้ต้องขังไปควบคุมที่จัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ คำว่า “ที่จัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ” หมายถึงสถานที่ที่ควบคุมที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษหรือไม่ เนื่องจากการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัยจะเป็นการแยกผู้ต้องขังที่ไม่อาจอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ออกไว้ในสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่ห้องขังเดี่ยวที่เป็นห้องสำหรับการลงโทษขังเดี่ยว โดยมาตรการพิเศษเพื่อความมั่นคงปลอดภัยกำหนดอยู่ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความ

⁸⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35.

⁹⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 99.

⁹¹ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

ตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 42 กำหนดว่า⁹² “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้าย หรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขัง ก็ให้แยกไว้รวมในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น”

ประการที่สอง คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่

ในเรื่องการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังมีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากการลงโทษในลักษณะเช่นนี้เป็นการทรมานต่อจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังเป็นสิ่งพึงต้องละเว้นและหลีกเลี่ยง ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำของสหประชาชาติที่ได้บัญญัติไว้ในข้อ 31 ว่า “การลงโทษต่อร่างกาย การกระทำทรมานที่โหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้าเลวทรามสำหรับความผิดทางวินัยผู้ต้องขัง เป็นอันห้ามเด็ดขาด” อีกทั้งด้านการรักษาดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยว ในกรณีนี้ให้พีศติจัดให้มีผู้ตรวจรักษาเมื่อมีอาการเท่านั้น ซึ่งตรงนี้เป็น การชี้ให้เห็นว่าการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังจะเกิดขึ้นภายหลังการถูกขังเดี่ยวก่อนเท่านั้น ตามหลักการควรที่จะตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนว่าสมควรที่จะเข้าไปอยู่ในห้องขังเดี่ยวหรือไม่ ในตรงนี้จึงเกิดปัญหา เนื่องจากผู้ต้องขังบางรายมีโรคประจำตัวอยู่ก่อนแล้วแต่เมื่อถูกขังเดี่ยวทำให้สุขภาพแยลงและอาจทำให้เสียชีวิตได้ ดังนั้น การลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังจึงควรลงโทษอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามหลักสากล รวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังด้วย การลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังจึงเป็นการลงโทษที่ทารุณ ไร้มนุษยธรรม

2.5.2.3 บุคคลที่อาจถูกใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว

ปัจจุบันเรือนจำได้มีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังกันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความสำคัญของการขังเดี่ยวก็เพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นภายในเรือนจำ โดยดูได้จากสถิติการลงโทษขังเดี่ยวของเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ดังต่อไปนี้⁹³

⁹² กฎกระทรวง, ข้อ 42.

⁹³ สถิติการลงโทษขังเดี่ยว เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 25 สิงหาคม พ.ศ. 2557.

ตารางที่ 2.1 สถิติการลงโทษขังเดี่ยว ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 25 สิงหาคม พ.ศ. 2557

ลำดับ	คำสั่ง	ลงวันที่	ฐานความผิด	โทษ
1	485/56	22 ต.ค. 56	ครอบครอง (แอร์การ์ด)	ลดชั้นเลวมาก ขังเดี่ยว 3 เดือน
2	4954/54	22 ต.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
3	2394/56	22 ต.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
4	512/56	6 พ.ย. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ลดชั้น ตัด 30 วัน ขังเดี่ยว 3 เดือน
5	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
6	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
7	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
8	544/56	25 พ.ย. 56	มีสิ่งของต้องห้าม (มือถือ)	ลดชั้นเลวมาก ขังเดี่ยว 3 เดือน
9	558/56	11 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
10	561/56	11 ธ.ค.56	ประพฤติผิดระเบียบ	ลดชั้น ตัด 30 วัน ขังเดี่ยว 3 เดือน
11	571/56	13 ธ.ค. 56	กระด้างกระเดื่อง,ดูหมิ่น จพง.	ลดชั้น ตัด 15 วัน ขังเดี่ยว 3 เดือน
12	572/56	13 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
13	573/56	13 ธ.ค.56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
14	573256	13 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
15	592/56	23 ธ.ค.56	ข่มขืนใจ,ชิงเอาทรัพย์สินผู้อื่น	ลดชั้น ตัด 15 วัน ขังเดี่ยว 1 เดือน
16	036/57	21 ม.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
17	039/57	21 ม.ค.57	พยายามหลบหนี	ขังเดี่ยว 3 เดือน
18	049/57	29 ม.ค.57	ถือโทษ	ขังเดี่ยว 3 เดือน
19	063/57	10 ก.พ.57	ข่มขืนโดยใช้กำลังประทุษร้าย	ลดชั้น ตัด 30 วัน ขังเดี่ยว 3 เดือน
20	099/57	24 ก.พ.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
21	126/57	26 มี.ค.57	ขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงาน	ขังเดี่ยว 1 เดือน
22	127/57	26 มี.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
23	129/57	26 มี.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
24	129/57	26 มี.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
25	136/57	26 มี.ค.57	หลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
26	138/57	26 มี.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ขังเดี่ยว 3 เดือน
27	139/57	26 มี.ค.57	ข่มขืนจิตใจ,ใช้กำลังประทุษร้าย	ขังเดี่ยว 3 เดือน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับ	คำสั่ง	ลงวันที่	ฐานความผิด	โทษ
28	140/57	26 มี.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
29	162/57	10 เม.ย.57	คูหมีนเจ้าพนักงาน	จำคุก 3 เดือน
30	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
31	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
32	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
33	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
34	248/57	29 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
35	256/57	29 พ.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
36	256/57	29 พ.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
37	260/57	29 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 2 เดือน
38	275/57	6 มิ.ย.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
39	294/57	12 มิ.ย.57	ทำร้ายเจ้าพนักงาน ผู้อื่น, กระด้างกระเดื่อง	ลดชั้น ตัด 15 วัน งดเยี่ยม 3 เดือน จำคุก 3 เดือน
40	323/57	30 มิ.ย.57	ทำร้ายร่างกาย	จำคุก 3 เดือน
41	333/57	30 มิ.ย.57	มีสิ่งของต้องห้ามไว้ในครอบครอง	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 3 เดือน
42	359/57	9 ก.ค.57	หลบหนีการควบคุม	เลวมาก ตัด 60 วัน จำคุก 3 เดือน
43	363/57	9 ก.ค.57	หลอกลวงผู้ต้องขังใหม่	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
44	389/57	23 ก.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
45	411/57	31 ก.ค.57	ข่มขืนจิตใจ, ไซ้กำลังประทุษร้าย	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 3 เดือน
46	443/57	18 ส.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
47	478/57	25 ส.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกาย	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
48	428/57	25 ส.ค. 57	ทำร้ายร่างกาย, ก่อให้ผู้อื่นกระทำความผิด	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน

จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาสั้นๆ มีการขังเดี่ยวก่อนข้างถึและต่อเนื่อง โดยบุคคลที่จะถูกขังเดี่ยวได้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อ “ผู้ต้องขัง” คนใดกระทำความผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว

ลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้... ดังนั้นคุณสมบัติประการแรกของบุคคลที่อาจถูกลงโทษทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวได้คือต้องเป็น “ผู้ต้องขัง”

“ผู้ต้องขัง” หมายความว่าความรวมถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก⁹⁴

คำว่าผู้ต้องขังเป็นคำเรียกรวมประกอบไปด้วยบุคคลสามจำพวกที่กล่าวข้างต้น ซึ่งแต่ละจำพวกมีสถานะทางกฎหมายต่างกันตามประเภทของตนเองนอกจากนั้นสภาพสิทธิและการได้รับการปฏิบัติจากเจ้าพนักงานเรือนจำย่อมแตกต่างกันตามฐานะของผู้ต้องขังบุคคลนั้นตามจำพวก เช่น การได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เป็นนักโทษชั้นดี เป็นต้น

“นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดและหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย⁹⁵ นักโทษเด็ดขาดจึงหมายถึงบุคคล 2 จำพวก

1) บุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดและภายหลังศาลได้ออกหมายจำคุกแล้ว หรือที่เรียกว่าหมายแดง คำว่าคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นอาจเป็นกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้⁹⁶

(1) คำพิพากษาของศาลฎีกา ซึ่งเมื่อมีคำพิพากษาของศาลฎีกาแล้ว โจทก์ จำเลย ไม่มีสิทธิคัดค้านคำพิพากษาของศาลได้อีกต่อไป

(2) คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ซึ่งต้องห้ามฎีกาตามกฎหมายหรือไม่ต้องห้ามฎีกา แต่โจทก์จำเลยฎีกาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

(3) คำพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งต้องห้ามอุทธรณ์ตามกฎหมายหรือซึ่งโจทก์ จำเลยไม่อุทธรณ์ในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด แม้ไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ก็ตาม

2) บุคคลที่ถูกขังไว้ตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ ในตามปกติ อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐซึ่งการใช้อำนาจตุลาการเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินคดีและออกหมายจำคุกบุคคลได้ตามกฎหมายแต่มีกรณีที่เป็นการคุมขังที่ไม่ได้มาจากอำนาจของศาล ย่อมเป็นการไม่ชอบ

⁹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (2).

⁹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (3).

⁹⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 23 บัญญัติว่า “ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น โดยตรงต่อ ศาลฎีกาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา และคดีที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษา รวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลฎีกา ตามกฎหมายคดีที่ศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว คู่ความไม่มี สิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไป.”

ด้วยกฎหมายหรือรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ เช่น การรัฐประหาร โดยการควบคุมตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องทางการเมืองไปคุมขังไว้ในเรือนจำโดยอำนาจที่ไม่มาจากศาลโดยแท้จริง จึงเป็นการคุมขังบุคคลโดยไม่ใช้อำนาจของศาลซึ่งระบบการราชทัณฑ์ได้กำหนดรองรับไว้เหตุการณ์ทำนองนี้สรุปได้ว่าเจ้าพนักงานเรือนจำจะไม่รับบุคคลใดๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำเว้นแต่จะได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจ⁹⁷

“คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง⁹⁸ คนต้องขังหมายถึงเฉพาะบุคคลที่มีหมายของศาลให้ขังไว้ในเรือนจำเท่านั้นเพราะหมายขังปัจจุบันศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายขังเพื่อเป็นการประกันการมีตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อบำบัดการสอบสวนหรือเพื่อการฟ้องคดีต่อศาล ตามความหมายของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 (4) หมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง และในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ก็ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกัน⁹⁹ “หมายขัง” เป็นหมายอาญาชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายขังเป็นคำสั่งของศาลให้จำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เปลี่ยนที่ทางของอย่างถาวรของผู้ต้องหา จำเลย หรือบุคคลอื่น การออกหมายขังผู้ต้องหา คือ การออกหมายขังในระหว่างการสอบสวน ส่วนการออกหมายขังจำเลยเป็นการออกหมายขังในระหว่างพิจารณาทั้งก่อนมีคำพิพากษาและหลังจากมีคำพิพากษาแล้วและแม้จะมีการยกฟ้องการออกหมายขังก็อาจจะเกิดขึ้นได้¹⁰⁰ ดังนี้ ในคดีที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่ว่าจะเป็เพราะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาหรือกรณีใดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การที่จะเอาตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐได้ก็ต้องมีหมายขังของศาล

ผู้มีอำนาจออกหมายขัง คือ ศาล โดยศาลสามารถออกหมายขังได้ 3 ระยะ ดังนี้¹⁰¹

(ก) การออกหมายขังระหว่างการสอบสวน เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ออกหมายขัง และสั่งขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน โดยในทางปฏิบัติถือกันเป็นหลักว่า ถ้าพนักงานสอบสวนยังไม่ได้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ ย่อมเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะยื่นคำร้องขอเอง ซึ่งมีระยะเวลาในการขังกำหนดไว้สำหรับประเภทคดีต่างๆ ที่เรียกกันทั่วไปว่า นำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังนั่นเอง

⁹⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 8.

⁹⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (4).

⁹⁹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542.

¹⁰⁰ *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185, 207 และธรรมนูญ สืบละปะดล* (น. 69-76).

เล่มเดิม.

¹⁰¹ *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58,59,71 และ 88.*

(ข) การออกหมายขังระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง การออกหมายขังจำเลยในคดีที่พนักงานอัยการฟ้อง¹⁰² ซึ่งศาลจะออกหมายขังโดยพลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องก็ได้

(ค) การออกหมายขังระหว่างพิจารณา หมายถึง การออกหมายขังจำเลยซึ่งศาลออกหมายขังจำเลยได้ทั้งกรณีพนักงานอัยการฟ้องและในกรณีผู้เสียหายฟ้อง ซึ่งศาลจะออกหมายขังโดยพลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องได้เช่นกัน โดยอาจเป็นการที่ศาลชั้นต้นออกหมายขังภายหลังพิพากษายกฟ้องจำเลยก็ได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดเพื่อเป็นประกันการบังคับโทษ ทั้งนี้หมายขัง ไม่ว่าจะออกในระหว่างสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดี ก็คงใช้ได้จนกว่าศาลจะได้เพิกถอน โดยออกหมายปล่อยหรือหมายจำคุกแทน

บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขังที่ศาลออกให้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น บุคคลเหล่านี้จึงเรียกตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ว่า “คนต้องขัง” ซึ่งเมื่อศาลสั่งขังคนต้องขังแล้วจะต้องขังบุคคลนั้นไว้ในเรือนจำตามหมายขังนั้นไว้ในเขตอำนาจของศาลนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และศาลมีคำสั่งให้โอนการขังไปยังท้องที่ที่จะต้องทำการสอบสวนนั้นก็ได้อีกตามคำร้องขอของพนักงานสอบสวน แต่ทั้งนี้เมื่อนำผู้ต้องขังมาขังไว้ในเรือนจำแล้วผู้ต้องขังนั้นก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ด้วย ซึ่งมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ก็ให้อำนาจอธิบดีกรมราชทัณฑ์ย้ายผู้ต้องขังไปเรือนจำต่างๆ ได้

สำหรับบุคคลที่ถูกศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่คดียังไม่ถึงที่สุด ยังอยู่ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ถ้าไม่มีการประกันตัว ศาลจะออกหมายขังไว้แต่ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ไม่ถือว่าเป็นนักโทษเด็ดขาด ดังนั้นการจะลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในลักษณะนี้จึงไม่อาจจะกระทำได้ เนื่องจากยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่นั่นเอง สำหรับหมายอาญาที่ศาลใช้สำหรับคำสั่งจำคุกไปเรือนจำ จะใช้คำว่า “หมายจำคุกระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา” ดังนี้จึงเทียบเคียงได้กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 23 วรรค 2 และกฎหมายไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 53 และข้อ 69 ซึ่งเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “คนต้องขังระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา” ทั้งนี้ในกฎหมายปรากฏคำดังกล่าว แต่ก็ไม่มีกฎหมายใดให้คำจำกัดความเอาไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติ “ผู้ต้องขัง” ตามหัวข้อนี้อาจถูกเจ้าพนักงานเรือนจำลงโทษขังเดี่ยวได้ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นจองจำคุกซ้อนคุกก็ได้

“คนฝาก” หมายถึงบุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา¹⁰³ เพราะฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้ถูกขังหรือจำคุก

¹⁰² กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 307-310). เล่มเดิม.

¹⁰³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (5).

ตามหมาย แต่ถูกควบคุมไว้ในเรือนจำด้วยเหตุผลอื่น ทั้งก็ต้องมีกฎหมายให้อำนาจในการนำฝากไว้ด้วย ซึ่งอาจเป็นดังต่อไปนี้

(ก) กฎกระทรวงมหาดไทยออกความตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ลงวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2478 ข้อ 2 ซึ่งกำหนดว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องและส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการตามมาตรา 142 วรรค 3 นั้น ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้พนักงานอัยการมอบตัวผู้ต้องหาให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานตำรวจผู้สอบสวน ในจังหวัดอื่นให้พนักงานมอบตัวผู้ต้องหาให้แก่พัสติความคุมไว้ ณ เรือนจำ”¹⁰⁴

กฎกระทรวงดังกล่าวได้กำหนดใช้มาเป็นเวลานานแล้ว แต่ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 57 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติการขังหรือจำคุก ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล¹⁰⁵ ดังนั้น การจะขังหรือจำคุกบุคคลใดไว้ในเรือนจำก็ต้องมีหมายขังหรือหมายจำคุกจากศาลเท่านั้น และหากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 237 ว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล...” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวหากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังไม่ถูกยกเลิกไป ก็อาจมีผลทำให้ผู้ต้องขังประเภทคนฝากตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ต้องขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการควบคุมผู้ต้องขังไว้โดยไม่มีหมายขังของศาล

(ข) กฎหมายอื่น เช่น ระเบียบการเนรเทศตามพระราชบัญญัติการเนรเทศ พ.ศ. 2499 ข้อ 620 (1) ว่าด้วยการควบคุมผู้รอการเนรเทศ หรือตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาเยาวชนและครอบครัว ซึ่งผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจส่งเด็กหรือเยาวชนที่มีความประพฤติไม่ดี เหลือขอ¹⁰⁶ ไปกักไว้ในเรือนจำ เป็นต้น

“นักโทษพิเศษ” หมายความว่านักโทษเด็ดขาดซึ่งส่งไปอยู่ทัณฑนิคมตามพระราชบัญญัตินี้¹⁰⁷ ซึ่งนักโทษพิเศษเป็นผู้ต้องขังด้วยดังนั้นจึงอาจถูกใช้มาตราลงโทษขังเดี่ยวของทางเรือนจำได้

¹⁰⁴ จาก คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (น. 34), โดย วิสัย พฤษะวัน, กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 57.

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 38 (4).

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (6).

2.5.2.4 การดำเนินการขังเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุด

ในกรณีการดำเนินการขังเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุดจะต้องพิจารณาจากตามตารางการลงโทษผู้ต้องขังฐานกระทำผิดวินัย ตามกฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ พุทธศักราช 2479¹⁰⁸ ยกตัวอย่าง เช่น ในกรณีที่ผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุดกระทำความผิดต่อคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา คนฝาก จะถูกสั่งขังเดี่ยวตามกฎกระทรวงฯ ข้อ 111 (1) หรือในกรณีก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง จะถูกขังเดี่ยวตามกฎกระทรวง ข้อ 111 (2) ปราบปรามตามตารางการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง นอกจากนี้มีกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1¹⁰⁹ เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัย ผู้ต้องขังชาย ธ. ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดนนทบุรี และออกคำสั่งลงโทษทางวินัย โดยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับกำหนด 2 เดือน ขังเดี่ยวมีกำหนด 1 เดือน กรณีใช้เหล็กแหลมแทงทำร้ายผู้ต้องขังอื่น ได้รับบาดเจ็บเหตุเกิดที่อาคารเรือนนอนหมายเลข 3 หลังเกิดเหตุพัศดีเวรกลางวันเกรงว่าอาจมีการทำร้ายกันอีกได้สั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการ โดยการจำตรวนกับผู้ต้องขังชาย ธ. เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังชาย ท. กับพวกอีก 8 คน ซึ่งเป็นพวกของผู้ต้องขังชาย ธ. รวมตัวกันประท้วงปลุกกระดมผู้ต้องขังอื่นเพื่อกดดันเจ้าหน้าที่เรือนจำให้ถอดตรวนให้ผู้ต้องขังชาย ธ. พักติเวรกลางวันเกรงว่าอาจเกิดเหตุบานปลายกระทบความมั่นคงเรือนจำจึงได้ยินยอมสั่งถอดตรวน แต่ได้บันทึกรายงานพฤติกรรมผู้ต้องขังชาย ท. กับพวก รวม 9 คน เรือนจำจังหวัดนนทบุรีจึงได้สอบสวนและสั่งลงโทษ ผู้ต้องขังชาย ท. กับพวกรวม 9 คน ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด โดยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับเป็นเวลา 2 เดือน และขังเดี่ยวเป็นเวลาคนละ 2 เดือนในฐานะความผิดก่อการประท้วงกดดันเจ้าพนักงานเรือนจำ และเรือนจำรายงานการลงโทษให้กรมราชทัณฑ์ทราบ กรมราชทัณฑ์รับทราบและกำชับให้เรือนจำบรรยายพฤติการณ์ในการกระทำผิดในการประท้วงของผู้ต้องขังแต่ละบุคคลให้ชัดเจนเพื่อให้ต้องตามฐานความผิดที่เกิดขึ้น

กรณีศึกษาที่ 2¹¹⁰ เจ้าพนักงานเรือนจำกลางบางขวางจำนวนหกนายเข้าจู่โจมตรวจค้นภายในฝ่ายควบคุมผู้ต้องขังแดน 6 จากการตรวจค้นพบโทรศัพท์เคลื่อนที่จำนวนหนึ่งเครื่องซุกอยู่ในกระเป๋ากางเกงตัวที่สวมใส่ของนักโทษเด็คชาตชาย ร. ผู้ต้องขังชั้นกลาง คดีฆ่าผู้อื่น กำหนดโทษ

¹⁰⁸ คู่มือตารางการลงโทษทางวินัย ภาคผนวก.

¹⁰⁹ คำสั่งเรือนจำจังหวัดนนทบุรีที่ 356/2555 ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2555 เรื่องลงโทษผู้ต้องขังผิดวินัย.

¹¹⁰ คำสั่งเรือนจำกลางบางขวาง ที่ 643/2555 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2555 เรื่อง ลงโทษผู้ต้องขังผิดวินัย.

จำคุกตลอดชีวิต และตรวจค้นพบโทรศัพท์เคลื่อนที่อีกหนึ่งเครื่องพร้อมสมุดบันทึกหมายเลขโทรศัพท์วางอยู่บนแนวลูกกรงห้องขังติดกับที่นอนของผู้ต้องขังชาย ค. ผู้ต้องขังคดีตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ กำหนดโทษของศาลชั้นต้นจำคุกตลอดชีวิตอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ เหตุเกิดในห้องควบคุมหมายเลข 4 และห้องควบคุมหมายเลข 6 ฝ่ายควบคุมแดน 6 เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัยผู้ต้องขังทั้งสอง จากการสอบสวนมีพยานหลักฐานเชื่อว่าผู้ต้องขังทั้งสองได้กระทำความผิดจริงจึงมีคำสั่งลงโทษ นักโทษเด็ดขาดชาย ร. โดยการลดชั้นเป็นชั้นเลว และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ฐานครอบครองสิ่งของต้องห้าม และสั่งลงโทษผู้ต้องขัง ค. ด้วยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับมีกำหนดสองเดือนและขังเดี่ยวมีกำหนดสามเดือน โดยให้เว้นระยะระหว่างการตัดการเยี่ยมเยียนและขังเดี่ยวได้เป็นเวลาห้าวัน นักโทษเด็ดขาดชาย ร. ไม่อุทธรณ์คำสั่ง แต่ผู้ต้องขังชาย ค. อุทธรณ์คำสั่งอ้างว่า เรือนจำกลางบางขวางลงโทษด้วยพยานหลักฐานที่ไม่เพียงพอและไม่เปิดโอกาสให้โต้แย้งแสดงพยานหลักฐาน นอกจากนี้นางสาว ม. ญาติของผู้ต้องขังชาย ค. ได้ยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางอ้างว่าเรือนจำลงโทษโดยไม่มีการสอบสวนข้อเท็จจริง ผู้บัญชาการเรือนจำตรวจสอบอุทธรณ์แล้วเห็นว่าพยานหลักฐานชัดเจนว่าผู้ต้องขังชาย ค. กระทำความผิดจริงจึงยกคำร้องขอความเป็นธรรมของนางสาว ม. และแจ้งผลการพิจารณาเรื่องขอความเป็นธรรมให้ทราบ และยกอุทธรณ์ของผู้ต้องขังชาย ค. และรายงาน กรมราชทัณฑ์เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง กรมราชทัณฑ์พิจารณาพยานหลักฐานแล้วพบว่าเรือนจำได้มีการดำเนินการตามกระบวนการถูกต้องมีการแจ้งสิทธิในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานแล้ว แต่ผู้ต้องขังชาย ค. ไม่ได้แย้งและแสดงพยานหลักฐานแต่ยกมากล่าวอ้างในชั้นอุทธรณ์คำสั่ง และจากพยานหลักฐานที่ปรากฏรูปถ่ายส่วนตัวของผู้ต้องขังชาย ค. ในโทรศัพท์ และรูปของ นางสาว ม. ในอิริยาบถต่างๆ รวมทั้งสมุดบันทึกหมายเลขโทรศัพท์ของกลางมีการบันทึกชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของนางสาว ม. ไว้ด้วย ทำให้พยานหลักฐานเชื่อมโยงเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังชาย ค. กระทำผิดวินัย ฐานครอบครองสิ่งของต้องห้ามจริง จึงมีคำสั่งยกอุทธรณ์ของผู้ต้องขังชาย ค.

กรณีศึกษาที่ 3¹¹¹ เรือนจำกลางพิษณุโลกได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัย ผู้ต้องขังชาย ส. ซึ่งเป็นผู้ต้องขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลกรณีได้ค้นพบโทรศัพท์มือถือจำนวน 2 เครื่องซึ่งซุกซ่อนอยู่ใต้พื้นไม้ได้ที่นอนของผู้ต้องขังชาย ส. ผู้ต้องขังคดีจำหน่ายยาเสพติดให้โทษประเภท 1 และผู้ต้องขังชาย ส. ให้การรับสารภาพว่าโทรศัพท์ของกลาง

¹¹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ค่วนมาก ที่ ยช 0706.4/44260 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2555 เรื่องแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง.

จำนวน 2 เครื่องดังกล่าวเป็นของตนเองจริง ผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกจึงได้มีคำสั่งลงโทษผู้ต้องขังชาย ฮ. สามสถานดังนี้

- 1) งดการเลื่อนชั้นไว้มีกำหนด 6 เดือน
- 2) ลดชั้นลงจากชั้นเดิม 1 ชั้น
- 3) ขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน

ผู้ต้องขังชาย ฮ. ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกจึงได้อุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยต่อผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกอ้างว่ากรณีการเกิดมูลเหตุให้ถูกสอบสวนทางวินัยกรณีนี้เหตุเกิดเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2553 ซึ่งขณะนั้นคดีอาญาของผู้ต้องขังชาย ฮ. อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา จึงยังไม่มีชั้นของผู้ต้องขัง โดยหลังการเกิดเหตุผิดวินัยแล้วได้ศาลได้มีคำสั่งเบิกตัวออกไปฟังคำพิพากษาคดีอาญาเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งถือว่าเป็นวันที่คดีถึงที่สุดและมีสถานะเป็นนักโทษเด็ดขาดและมีชั้นที่จะถูกลดชั้นได้และขอให้งดการลงโทษขังเดี่ยว

ผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกพิจารณาอุทธรณ์ของนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. (ขณะอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยมีสถานะเป็นนักโทษเด็ดขาดแล้ว) แล้วเห็นว่าแม้ตามหมายคำคุกคดีถึงที่สุดของนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. คดีจะถึงที่สุดเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 แต่ปรากฏตามหมายจำคุกของศาลให้เริ่มนับวันเริ่มจำคุกตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม 2544 และปรากฏตามคำพิพากษาของศาลปกครองพิษณุโลกคดีหมายเลขแดงที่ 232/2554 ซึ่งได้วินิจฉัยคดีระหว่างนักโทษเด็ดขาดชายผู้ฟ้องคดีกับผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลก ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ในคดีปกครองอีกคดีหนึ่งซึ่งศาลปกครองพิษณุโลกได้มีคำวินิจฉัยส่วนหนึ่งว่า “ศาลอุทธรณ์ภาค 5 พิพากษาให้จำคุก (คดีอาญา) ตลอดชีวิตนับโทษจำคุกวันที่ 20 ตุลาคม 2547 แต่คดีอาญาถึงที่สุดวันที่ 24 ธันวาคม 2552 ผู้ฟ้องคดีในคดีปกครองนี้จึงเป็นนักโทษเด็ดขาดตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2547” ดังนั้นคำสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกต่อนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว ให้ยกอุทธรณ์

เรือนจำกลางพิษณุโลก ได้รายงานผลการลงโทษทางวินัยนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. มายังกรมราชทัณฑ์ในฐานะหน่วยงานที่เหนือกว่าซึ่งกรมราชทัณฑ์พิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษของเรือนจำกลางพิษณุโลกไม่ถูกต้องเนื่องจาก คำจำกัดความตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กำหนดว่านักโทษเด็ดขาดคือบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งในกรณีนี้คือวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 ประกอบกับภายในหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุดได้ระบุข้อความว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำ จำคุก นาย ฮ. ไว้ตามหมายนี้” ดังนั้นเมื่อเรือนจำได้พบการกระทำความผิดวินัยในวันที่ 17 ตุลาคม 2553 ซึ่งในขณะนั้นนักโทษ

เด็ชขาดชาย ฮ. ยังเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีเรือนจำจึงไม่อาจลงโทษงดการเลื่อนชั้น หรือการลดชั้นได้ จึงให้เรือนจำกลางพิษณุโลกแก้ไขคำสั่งลงโทษและดำเนินการคืนสิทธิประโยชน์ให้กับนักโทษเด็ชขาดชาย ฮ.

เมื่อพิจารณาหนังสือดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นาย ฮ. ไม่ถูกลงโทษงดการเลื่อนชั้น หรือลดชั้น ใดๆก็จามนักโทษ ฮ. ยังถูกขังเดี่ยว 3 เดือน ซึ่งนาย ฮ. ยังเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณา ดังนั้นการที่เรือนจำลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่ยังบริสุทธิ์อยู่ สิทธิตามกฎหมายก็ได้รับรองและคุ้มครองอย่างเต็มที่ การจะลงโทษควรจะกระทำให้แตกต่างจากนักโทษเด็ชขาด การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีว่าได้

2.5.2.5 สิทธิของผู้ต้องขังในการใช้มาตรการลงโทษการขังเดี่ยว

การดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังเป็นมาตรการที่กระทบกับสิทธิของผู้ต้องขังค่อนข้างมาก ดังนั้นตามหลักการลงโทษในคดีอาญาจะต้องยกผู้ต้องขังให้เป็นประธานของการดำเนินการจึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการดำเนินการเพื่อเป็นหลักประกันให้กับผู้ต้องขัง สิทธิการคุ้มครองดังกล่าวมิได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวง แต่ต้องใช้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายกลางในการดำเนินการทางปกครอง ดังต่อไปนี้คือ

1) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งถึงสิทธิของตนเองในกระบวนการ¹¹² และคำแนะนำในการดำเนินการ โดยให้เจ้าหน้าที่แจ้งถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขังให้ทราบตามความจำเป็นแก่กรณี¹¹³ ในการแจ้งกฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบหรือระยะเวลาการแจ้งไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการแจ้งในเวลาใดควรเป็นการแจ้งในระยะเวลาเริ่มต้นเพื่อเป็นการให้โอกาสหรือการเตือนให้ผู้ต้องขังทราบตั้งแต่แรกเพื่อรักษาสิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ด้วยเหตุว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความรู้ด้านกฎหมายน้อยและไม่เข้าใจระบบวิธีการดำเนินการ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับคำร้องคำขอต่างๆ ในระหว่างการดำเนินการ เช่น การให้การเพิ่มเติม หรือการยื่นคำร้องขอตรวจเอกสารหลักฐาน การระบุพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตน หรือการมีทนายเพื่อแก้ข้อกล่าวหา หากมีข้อบกพร่องเจ้าหน้าที่ต้องแนะนำหรือให้โอกาสผู้ต้องขังได้แก้ไขภายในระยะเวลาอันสมควร เจ้าหน้าที่ไม่ควรอ้างเหตุในความผิดพลาดเล็กน้อยซึ่งมิได้เกิดจากการไม่สนใจที่จะดำเนินการหรือปล่อยปละละเลยของผู้ต้องขังมาเป็นเหตุตัดสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้ข้อกล่าวหาหรือยกคำร้องคำขอที่เป็นสิทธิของผู้ต้องขัง

¹¹² บัญชีคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ 255/2545.

¹¹³ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 27.

2) สิทธิโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานในส่วนสิทธิ ดังนี้ได้มีกำหนดไว้สองส่วน คือ กฎกระทรวงข้อ 99 ซึ่งเป็นการกำหนดสิทธิในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานเป็นการเฉพาะของผู้ต้องขังซึ่งถูกดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อเท็จจริงตามประกอบการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐาน¹¹⁴ ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองแล้วพบว่าตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองมีข้อจำกัด ยกเว้น แต่การดำเนินการตามกฎกระทรวงไม่มีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดซึ่งแสดงว่าการดำเนินการตามกฎกระทรวงคุ้มครองสิทธิดีกว่าเนื่องจากไม่มีข้อจำกัด ผู้ต้องขังสามารถแสดงพยานหลักฐานหรือแสดงข้อโต้แย้งอย่างไรก็ได้ การแจ้งข้อเท็จจริงที่เพียงพอเปรียบเทียบได้กับการอธิบายพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องขังได้กระทำผิดวินัยและจะถูกลงโทษขังเดี่ยว รวมทั้งพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาพอที่จะให้ผู้ต้องขังเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องบรรยายละเอียด เช่นเดียวกับการบรรยายฟ้องในคดีอาญา ซึ่งต้องบรรยายให้ครบองค์ประกอบการกระทำความผิดในการดำเนินการในส่วนนี้ทำได้ดังต่อไปนี้

(1) การแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ผู้ต้องขังเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดที่เกิดขึ้นสาระสำคัญของเหตุการณ์ การเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมกับการกระทำนั้นอยู่ และแจ้งว่าการกระทำของผู้ต้องขังถือเป็นการกระทำผิดวินัยผู้ต้องขังในส่วนของกลงโทษขังเดี่ยว

(2) เจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องแจ้งสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงมีให้ผู้ต้องขังทราบว่าจะถูกสอบสวนในฐานะใด เช่น เป็นผู้ถูกกล่าวหา เป็นพยาน การดำเนินการในบางครั้งการสอบสวนในครั้งแรกผู้ดำเนินการอาจไม่ได้แจ้งให้ผู้ต้องขังนั้นทราบว่าถูกสอบสวนในฐานะผู้ถูกกล่าวหา แต่สอบสวนในฐานะอื่นซึ่งเป็นการหาข้อเท็จจริงเป็นการทั่วไปซึ่งเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องขังซึ่งได้สอบสวนไปแล้วเป็นผู้ที่มีส่วนในการกระทำผิดวินัยด้วยการดำเนินการที่ถูกต้องคือต้องเรียกตัวผู้ต้องขังบุคคลนั้นมาสอบสวนใหม่และแจ้งฐานะการสอบสวนใหม่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาโดยหลักการให้ผู้ต้องขังเป็นประธานในการสอบสวนภายใต้หลักกฎหมาย ซึ่งผู้ต้องขังอาจยื่นขอร้องให้มีการเดิม หรือให้การเพิ่มเติม ให้การใหม่ยอมทำได้

(3) ให้โอกาสผู้ต้องขังแสดงพยานหลักฐานของตนเองได้อย่างเต็มที่ ในการแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งอาจต้องใช้เวลา อุปกรณ์เครื่องเขียน หรือให้โอกาสในการยื่นเอกสารหรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้โดยกำหนดเวลาพอสมควรเพื่อผู้ต้องขังได้มีโอกาสดำเนินการดังกล่าว เว้นแต่ผู้ต้องขังผู้นั้นใช้เหตุนี้ในการประวิงเวลาโดยไม่จำเป็น

¹¹⁴ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 30.

3) สิทธิในการมีทนายความหรือมีที่ปรึกษาเข้าร่วมการพิจารณาคำเนิการ¹¹⁵ ซึ่งสิทธิประการนี้เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการมักไม่มีการแจ้งให้ผู้ต้องขังได้รับทราบ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวของผู้ต้องขังและบางกรณีผู้ต้องขังใช้สิทธิใน ข้อนี้เป็นการประวิงการดำเนินการ โดยเฉพาะก่อนมีพระราชกฤษฎีกากอภัยโทษ หากคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการบังคับโทษที่ต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานในการบังคับโทษแล้วการดำเนินการทางวินัยต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานในการดำเนินการเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงควรแจ้งถึงสิทธิในการมีทนายความหรือมีที่ปรึกษาให้กับผู้ต้องขังด้วยซึ่งผู้ต้องขังที่ถูกสอบสวนเพื่อพิจารณาใช้มาตรการทางวินัยมีสิทธิที่จะนำทนายความหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมในการสอบสวนข้อเท็จจริงในการสอบปากคำ ทำคำให้การได้และหากทนายความหรือที่ปรึกษาได้กระทำการใดๆ ต่อหน้าผู้ต้องขังถือเป็นการผูกพันผู้ต้องขังเว้นแต่ผู้ต้องขังได้คัดค้านเสียในขณะนั้น ดังนั้นหากผู้ต้องขังมีความประสงค์ใช้สิทธิดังกล่าวเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานเรือนจำต้องดำเนินการตามความประสงค์¹¹⁶ แต่การจัดการที่ปรึกษาและทนายความผู้ต้องขังต้องดำเนินการเองเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานไม่มีหน้าที่ในการดำเนินการจัดหาให้

4) สิทธิของผู้ต้องขังที่สามารถตรวจดูเอกสาร ซึ่งผู้ต้องขังสามารถใช้สิทธิในการตรวจดูเอกสารได้เท่าที่จำเป็นต้องทราบเพื่อการโต้แย้ง ชี้แจงหรือการป้องกันสิทธิของตนได้ แต่หากยังไม่ได้ทำคำสั่งใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว ผู้ต้องขังยังไม่มีสิทธิขอตรวจดูต้นร่างคำวินิจฉัย¹¹⁷ ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำอาจไม่อนุญาตให้ตรวจดูเอกสารได้หากเป็นกรณีที่ต้องรักษาเป็นความลับ¹¹⁸ หรือการตรวจดูเกินความจำเป็นในการโต้แย้งหรือรักษาสีทธิซึ่งคำว่าเอกสารในความหมายนี้หมายถึงความถึงการเป็นเอกสารที่สื่อความหมายอาจเป็นสัญลักษณ์หรือเสียง

2.5.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว

การสั่งให้ใช้และเพิกถอนการขังเดี่ยว โดยหลักแล้ว คือ “ผู้บัญชาการเรือนจำ” เนื่องจากมีอำนาจในการลงโทษทุกสถานตามที่บัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์¹¹⁹ และตามกฎกระทรวงให้อำนาจ “พัศดี” ที่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่งมีอำนาจลงโทษฐานผิดวินัยได้¹²⁰ แต่อำนาจในการสั่งขังเดี่ยวแตกต่างกันในเรื่องของระยะเวลา นอกจากนี้ อธิบดีกรมราชทัณฑ์เป็นผู้อำนวยการ

¹¹⁵ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 23.

¹¹⁶ ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 205/2541 และเรื่องเสร็จที่ 389/2545.

¹¹⁷ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 31.

¹¹⁸ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 32.

¹¹⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 103.

¹²⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

เรือนจำโดยทั่วไป มีอำนาจบังคับบัญชากิจการเรือนจำเหนือเจ้าพนักงานทัังปวง¹²¹ ก็ถือว่าเป็นผู้สั่งและเพิกถอนได้เช่นกัน ดังนั้น โดยสรุปแล้ว หากพิจารณากฎหมายบังคับโทษของไทย ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว คือ ผู้บัญชาการเรือนจำ พศติ และอธิบดีกรมราชทัณฑ์

อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานเรือนจำ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เจ้าพนักงานอำนวยการกลางและเจ้าพนักงานประจำเรือนจำ ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำถือเป็นกลไกที่สำคัญของการบังคับโทษจำคุก

2.5.3.1 เจ้าพนักงานอำนวยการกลางได้แก่

1) อธิบดี เป็นผู้อำนวยการเรือนจำโดยทั่วไป หมายความว่าอธิบดีมีหน้าที่บริหารงานเรือนจำให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย ตลอดจนคำสั่งหรือมติคณะรัฐมนตรีหรือตามคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอยู่แล้ว

2) ผู้ช่วยอธิบดี ปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งในตำแหน่งนี้แต่ได้มีการแต่งตั้งเป็นตำแหน่งรองอธิบดีฝ่ายต่างๆ คือ รองอธิบดีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายปฏิบัติการ

3) หัวหน้ากองในกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันคือ ผู้อำนวยการสำนักหรือผู้อำนวยการกองต่างๆ ในกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่บริหารงานภายในกองนั้นๆ เช่น ผู้อำนวยการสำนักทัณฑวิทยา ผู้อำนวยการกองนิติการซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นภารกิจในการสนับสนุนภารกิจของเรือนจำทั่วประเทศ

4) สารวัตรเรือนจำประจำกรมราชทัณฑ์ ปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนี้แล้ว แต่มีการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงของกรมราชทัณฑ์ให้มีการดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการของกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับสารวัตรเรือนจำมีอำนาจในการตรวจการเรือนจำตามที่อธิบดีกำหนด ปัจจุบันได้กำหนดเป็นเขตประจำแต่ละราย มีอำนาจหน้าที่ตรวจการเรือนจำภายในเขตรับผิดชอบ เดิมสารวัตรเรือนจำมีอำนาจให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าพนักงานประจำเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำลงมา เสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำแต่ตำแหน่งผู้ตรวจราชการกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำได้นอกจากนั้นเดิมหากสารวัตรเรือนจำได้รับคำสั่งจากอธิบดีให้เข้าควบคุมกิจการของเรือนจำใด ก็จะมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำนั้นๆ ด้วย

5) ข้าราชการกรมราชทัณฑ์หัวหน้าแผนกในกรมราชทัณฑ์ซึ่งอาจได้รับคำสั่งให้ออกตรวจหรือควบคุมเรือนจำจะได้รับอำนาจเช่นเดียวกับสารวัตรเรือนจำหรือผู้ตรวจราชการกรมราชทัณฑ์หากได้รับคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะได้รับอำนาจเช่นเดียวกับผู้บัญชาการเรือนจำ

¹²¹ กฎกระทรวง, ข้อ 4.

2.5.3.2 เจ้าพนักงานประจำเรือนจำได้แก่

1) ผู้บัญชาการเรือนจำแบ่งออกได้เป็นผู้บัญชาการเรือนจำโดยเฉพาะ คือ ผู้บัญชาการเรือนจำที่เป็นข้าราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์ โดยปกติมีหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชากิจการของเรือนจำที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยทั่วไป ทั้งการบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำทั้งหมด และผู้ต้องขังที่อยู่ในอำนาจการบัญชาการ ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจลงโทษทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งหมายความรวมถึงการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว¹²² นอกจากนี้ ผู้บัญชาการเรือนจำยังมีอำนาจในการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังในทุกมาตรการ แต่ในกรณีที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่ง คือผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ กรณีที่ไม่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยเฉพาะในเรือนจำจังหวัด หรือเรือนจำอำเภอแล้วแต่กรณีหรือนายตำรวจหัวหน้าสถานีตำรวจ กรณีได้มีการประกาศอาณาเขตเรือนจำโดยใช้สถานีตำรวจนั้นๆ เป็นเรือนจำชั่วคราว ในกรณีนี้บุคคลดังกล่าวมีอำนาจเช่นเดียวกับผู้บัญชาการเรือนจำเฉพาะ

2) สารวัตรเรือนจำ กรณีเรือนจำใดมีกิจการยุ่งยากหรือสำคัญหรือมีผู้ต้องขังตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไปให้อธิบดีจัดให้มีการแต่งตั้ง สารวัตรเรือนจำ แต่ในปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนี้

3) พัสดี ซึ่งเดิมหมายถึงการแต่งตั้งให้ข้าราชการสังกัดประจำเรือนจำแห่งนั้น โดยที่ข้าราชการผู้นั้นดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไปเป็นพัสดีแต่ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงตำแหน่งของข้าราชการในระบบใหม่ จึงได้มีการแต่งตั้งให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ในกลุ่มวิชาการระดับชำนาญการ ขึ้นไปเป็นพัสดี และเจ้าพนักงานเรือนจำในกลุ่มทั่วไป ระดับอาวุโสขึ้นไปทำหน้าที่พัสดี โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้บัญชาการเรือนจำ

อำนาจหน้าที่ของพัสดี คือ การดำเนินกิจการเรือนจำได้ตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หรือกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น มีอำนาจหน้าที่ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานเรือนจำในสังกัด สรุปได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่พัสดี¹²³ ไว้ดังนี้

- (1) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานในสังกัด
- (2) แบ่งการทำงานของเรือนจำเป็นส่วนๆ มอบหมายให้เจ้าพนักงานในสังกัดไปดำเนินการควบคุมหรือจัดทำ

¹²² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35(6).

¹²³ กฎกระทรวง, ข้อ 18 และข้อ 100.

- (3) รักษา ดูแลและบูรณะสถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
- (4) ควบคุมดูแลการทะเบียนบัญชีของเรือนจำ
- (5) เรือนจำใดไม่ได้แต่งตั้งสมุหบัญชีไว้ พศัตติต้องรับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินอันเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของเรือนจำ
- (6) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง
- (7) ตรวจสอบการกระทำผิดวินัยผู้ต้องขังตลอดจนการป้องกันมิให้หลบหนีและการจับกุมเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาในเรือนจำ
- (8) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง
- (9) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง
- (10) ดูแลการอนามัยผู้ต้องขัง การสุขาภิบาลของเรือนจำ และจัดการให้เป็นไปตามคำแนะนำของแพทย์

(11) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พศัตติเรือนจำที่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่งมีอำนาจลงโทษทางวินัยได้¹²⁴ ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงได้ให้อำนาจพศัตติลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้ 1 เดือนแต่ในทางปฏิบัติผู้บัญชาการเรือนจำมักเป็นผู้สั่งขังเดี่ยว

4) ผู้คุม หมายความว่า เจ้าพนักงานสังกัดเรือนจำประเภทวิชาการระดับ ปฏิบัติงานทั้งหมด หรือระดับชำนาญการที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพศัตติ และเจ้าพนักงานเรือนจำประเภททั่วไประดับปฏิบัติงาน และชำนาญงาน ทั้งหมด ส่วนข้าราชการที่ปฏิบัติงานในกรมราชทัณฑ์ไม่ถือว่าเป็นผู้คุม¹²⁵ ผู้คุมถือว่าเป็นเจ้าพนักงานที่เป็นหัวใจหลักของการปฏิบัติงานด้านการราชทัณฑ์ เพราะเป็นผู้ที่ต้องทำงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขัง ต้องมีความเป็นผู้มีวุฒิภาวะที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานและมีความอดทนต่อแรงเสียดทานค่อนข้างสูงทั้งจากสภาวะและสิ่งแวดล้อมที่ไม่น่าอภิรมย์ อำนาจหน้าที่ของผู้คุม¹²⁶ มีดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของพศัตติข้อ 6 ถึงข้อ 11

(2) เมื่อผู้ต้องขังในความควบคุมของเจ้าพนักงานอื่นก่อความไม่สงบหรือกระทำความผิดอาญาต้องเข้าไปทำการจับกุมหรือทำการช่วยเหลือเจ้าพนักงานอื่นเว้นแต่ไม่อาจกระทำได้

¹²⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

¹²⁵ จาก คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ (น. 86), โดย สมบูรณ์ ประสพเนตร, 2544ม กรุงเทพฯ.

¹²⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 21-22.

เพราะมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ในความควบคุมของตนอันอาจก่อความไม่สงบหรืออาจกระทำความผิดอาญาขึ้นได้ แต่ต้องแจ้งเหตุให้เจ้าพนักงานอื่นผู้ควบคุมหรือพัศดีทราบ

(3) ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดีวั้นั้น ผู้คุมมักเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องคือการจับกุม กล่าวหา การบันทึกแจ้งรายงานการกระทำความผิดวินัยของผู้ต้องขังเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากการปฏิบัติงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขังมักตรวจพบการกระทำผิดอาญาและวินัยเรื้อนจำโดยผู้คุมเองทั้งสิ้น นอกจากนี้การดำเนินการทางวินัยมีคณะกรรมการซึ่งผู้คุมอาจได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสอบสวนทางวินัย และเสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อใช้มาตรการทางวินัยและนำไปสู่การขังเดีวต่อผู้ต้องขังได้

2.6 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการขังเดีวผู้ต้องขังในประเทศไทย

สำหรับในหัวข้อนี้ หลักกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการขังเดีวผู้ต้องขัง จะบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงฉบับที่ 14 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ส่วนในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ต้องขัง มีบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา

2.6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการขังเดีวไว้โดยตรง แต่ได้บัญญัติในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยเอาไว้ และในเมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศจึงสมควรที่จะต้องยกขึ้นอ้างเพื่อนำมาพิจารณาต่อการขังเดีวผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย บทบัญญัติสำคัญที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดให้อำนาจไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิต ตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือเป็นการลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม

มาตรา 32 วรรคท้าย ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นว่านั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 39 วรรคแรก บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมาย ที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 39 วรรคสองและวรรคท้าย ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยาน ในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยชั่วคราว

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นถือเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีอาญา รวมถึงการการดำเนินกระบวนการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวด้วย เพราะผู้ต้องขังยังได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเช่นคนปกติทั่วไป เพียงแต่เขาถูกจำกัดบริเวณอยู่ในเรือนจำเท่านั้น โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ กล่าวได้ว่าในขณะที่ผู้ต้องขังถูกจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลแล้ว การลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังอีกนั้น ถือเป็นการจำคุกซ้อนคุกก็ได้ยังเป็นการตอกย้ำการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอย่างรุนแรงซึ่งไม่เป็นที่ไปตามหลักของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินสมควร และทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของผู้ต้องขัง ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความคุ้มครองอยู่

2.6.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ข้อบ่งชี้ทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้... (6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน” ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 นี้ มิได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการขังเดี่ยวว่าเป็นอย่างไร เนื่องจากได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.6.3 กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ข้อบ่งชี้ที่ปรากฏอยู่ใน ข้อ 118 บัญญัติว่า “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่น ทั้งสิ้น

ให้พัศดีจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อน และสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”

การใช้มาตรการขังเดี่ยวนั้นมีขั้นตอนที่จะใช้ปรากฏอยู่ในข้อ 111 ในกรณีดังต่อไปนี้¹²⁷

- 1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
- 2) วิวาทกับผู้ต้องอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป

¹²⁷ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

- 3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนัน ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฟิ่นหรือเสฟของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี
- 6) คำสั่งของต้องห้าม

จากหลักกฎหมายดังกล่าวทั้งในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ จะเห็นว่าการขังเดี่ยว ซึ่งตามกฎกระทรวงข้อที่ 118 กำหนดนั้น กฎหมายบัญญัติว่า “... คุมขังไว้วันที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ” ในจุดนี้ หมายความว่าถึงการแยกผู้ต้องรับโทษไปยังสถานที่คุมขังผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยและถูกลงโทษขังเดี่ยว เมื่อพิจารณาสถานที่การขังเดี่ยวที่ใช้เป็นสถานที่ลงโทษทางวินัยกับการใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก็ได้ให้มีการแยกตัวผู้ต้องขัง ไปควบคุมไว้ในสถานที่อื่น หมายความว่าถึงสถานที่เกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวหรือไม่ เนื่องการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ยังเกิดความสับสนอยู่ อีกประการ คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายเขียนไว้ชัดเจนในระยะเวลาที่ถูกขังเดี่ยวว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” แต่ได้มีหนังสือจากกรมราชทัณฑ์ให้อนุญาตทนายความเข้าพบได้ในกรณีต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ตามหนังสือที่อ้างถึงเรียนจากกลางคลองไผ่ลงโทษทางวินัย นักโทษ ว. โดยลดชั้น 1 ชั้น ตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก 60 วัน และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ในความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย และครอบครองสิ่งของต้องห้าม (ใช้เหล็กแหลมเป็นอาวุธ) ต่อมาในระหว่างที่นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยดังกล่าว ทนายความของนักโทษ ว. ได้ขอพบเพื่อปรึกษาคดีในข้อหาพยายามฆ่าผู้อื่น ในเขตท้องที่ สภ.ราชบุรี อีกคดีหนึ่ง ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีและแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษ ว. แล้ว แต่เรือนจำมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าพบ โดยให้เหตุผลว่า นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว 3 เดือน ตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยข้อ 118 ไม่สามารถให้เยี่ยมหรือพบปะผู้ใดได้ ทนายความจึงมีหนังสือถึงผู้บัญชาการเรือนจำคลองไผ่ พิจารณาทบทวนคำสั่งดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงขอหารือว่า คำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร

กรมราชทัณฑ์ พิจารณาแล้วขอเรียนว่า ตามกฎกระทรวงข้อ 118 ซึ่งกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวไว้ประการหนึ่งว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่าถึง

ทนายความด้วยหรือไม่ นั่น จะเห็นได้ว่า การกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวตามกฎหมายกระทรวงฯ ข้อนี้จะมีการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนช้อนอยู่ในการลงโทษขังเดี่ยวในคราวเดียวกัน โดยหนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/ว 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508 ได้ระบุว่า ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้น ย่อมตัดไม่ให้เกิดการเยี่ยมเยียนด้วย และเมื่อการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ เป็นโทษตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มีข้อยกเว้นเรื่องสิทธิในการพบปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวตามที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อลงโทษขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน ตามคำสั่งดังกล่าว ได้รวมโทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้ยกเว้นสิทธิในเรื่องการพบทนายความไว้ ดังนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 118 และหนังสือสั่งการกรมฯ ฉบับนี้ จึงต้องยกเว้นกรณีพบและปรึกษาทนายความด้วย จึงเห็นว่า กรณีการห้ามติดต่อหรือพูดจา กับผู้อื่นทั้งสิ้นนั้น ผู้อื่นในความหมายนี้ มิได้รวมถึงทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้น เรือนจำกลางคลองไผ่ จึงไม่สามารถอ้างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงข้อ 118 ในการยืนยันคำสั่งเรือนจำกลางไผ่ กรณีไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีของนักโทษ ว. ตกเป็นผู้ต้องหาได้ คำสั่งเรือนจำกลางคลองไผ่ที่ไม่อนุญาตให้นักโทษ ว. พบทนายความเพื่อปรึกษาคดี ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงให้เรือนจำกลางคลองไผ่ยกเลิกคำสั่งไม่อนุญาตดังกล่าวเสีย พร้อมอนุญาตให้ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีความได้

จะเห็นได้ว่าการตีความของกรมราชทัณฑ์ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้พบทนายความเพื่อปรึกษาคดีแม้ว่าผู้ต้องขังจะถูกลงโทษขังเดี่ยวอยู่ก็ตาม เช่นนี้แล้วจึงควรมีการทบทวนถึงหลักกฎหมายดังกล่าวว่า สมควรที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงอย่างไรหรือไม่ เพื่อให้สิทธิของผู้ต้องขังที่พึงมีตามกรอบของรัฐธรรมนูญและสิทธิของผู้ต้องขังในการที่จะพบทนายความตามสิทธิของผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเรือนจำทุกแห่งให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2.6.4 กฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พุทธศักราช 2553) ออกตามความ ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 (2) และ (5) มาตรา 35 (3) และ (6) และมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อบ่งชี้ในเรื่องการขังเดี่ยว ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

“ข้อ 111 ขังเดี่ยว ฟังกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่พัศดีขึ้นไป

(2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป

(3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่สองครั้ง

ขึ้นไป

(4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหยหรือดื่มสุรา หรือของเมาอย่างอื่น ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

(5) การกระทำตามข้อ 106 (2)

(6) การกระทำตามข้อ 108 (7)”